

ABSTRACT

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Plzni dne 24.5.2005, Jana Bittnerová

OBSAH

1. Úvod	6
2. Formulace cílů	7
3. Teorie voleb a volební geografie	8
3.1. Svobodné volby	8
3.2. Volební právo	9
3.3. Volební systémy	10
3.4. Účinky volebních systémů – proporční versus disproporční	12
3.5. Volební chování, volební účast	14
3.5.1. Volební chování	14
3.5.2. Volební účast	16
3.6. Volební geografie	17
3.6.1. Způsoby ovlivňování volebních výsledků	18
3.6.2. Vznik gerrymanderingu	19
3.6.3. Gerrymandering ve světě	21
3.6.3.1. Případ Shirley Porterové	21
3.6.3.2. Gerrymandering v Severním Irsku	21
3.6.3.3. Gerrymandering ve Spojených státech	22
3.6.3.4. Tullymandering	23
3.6.4. Opatření zamezující manipulaci s volebními obvody	24
3.6.4.1. Ústavní kritéria vymezování obvodů	24
3.6.4.2. Politicko-geografická kritéria vymezování volebních obvodů	25
3.6.4.3. Politická kritéria vymezování obvodů	25
4. Senát Parlamentu České republiky	26
4.1. Historie Senátu	26
4.1.1. Vznik Senátu za První republiky	26
4.1.2. První volební období (1920 – 1925)	27
4.1.3. Druhé volební období (1925 – 1929)	27
4.1.4. Třetí volební období (1929 – 1935)	29
4.1.5. Čtvrté volební období (1935 – 1939)	30
4.1.6. Od 2. světové války do roku 1992	31
4.2. Novodobý Senát	32
4.2.1. Příprava Ústavy České republiky	32

4.2.2.	Rozpaky v letech 1993 – 1996	34
4.2.3.	První volby do Senátu	34
4.3.	Politická role Senátu	35
4.3.1.	Zákonodárná moc	35
4.3.2.	Senátoři	36
4.3.3.	Senátorské kluby	36
4.4.	Senátní volební obvody	37
4.4.1.	Obecná ustanovení	37
4.4.2.	Územní vymezení senátních volebních obvodů	38
5.	Aplikace gerrymanderingu	39
5.1.	Stručný vývoj do analýzy zahrnutých politických stran	39
5.1.1.	ČSSD – Česká strana sociálně demokratická	39
5.1.2.	KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy	40
5.1.3.	ODS – Občanská demokratická strana	40
5.1.4.	Strany 4KOALICE	42
5.1.4.1.	KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová	42
5.1.4.2.	US-DEU – Unie svobody – Demokratická unie	43
5.1.4.3.	ODA – Občanská demokratická aliance	43
5.2.	Složení senátu	44
5.2.1.	Složení senátu po volbách v letech 1996, 2002 a 2004	44
5.3.	Mohl být při sestavování volebních obvodů využit gerrymandering?	45
5.4.	Postup a metody přerozdělování volebních obvodů	45
5.4.1.	Vstupní data	45
5.4.2.	Algoritmus přerozdělování volebních obvodů	46
5.4.2.1.	Algoritmus zvýhodňující pravicové strany	46
5.4.2.2.	Algoritmus zvýhodňující levicové strany	47
5.4.3.	Vývojové diagramy	49
5.4.3.1.	Vývojový diagram algoritmu zvýhodňujícího pravicové strany ...	49
5.4.3.2.	Vývojový diagram algoritmu zvýhodňujícího levicové strany	49
5.4.4.	Konzultace výsledků	
6.	Vizualizace výsledků	
6.1.	SVG – Scalable Vector Graphics	
6.1.1.	Výhoda vektorových formátů	

- 6.1.2. Charakteristika SVG
- 6.2. Zásady vytváření tematických map
 - 6.2.1. Tematické mapy
 - 6.2.2. Kompozice mapy
 - 6.2.3. Barvy na mapách
 - 6.2.3.1. Vnímání barev
 - 6.2.3.2. Barevné stupnice používané v kartografii
- 6.3. Výsledné mapy
- 6.4. Elektronické publikování
 - 6.4.1. Stručná historie webu
 - 6.4.2. HTML – Hypertext Markup Language
 - 6.4.3. Webdesign kartografických www stránek
 - 6.4.3.1. Základy webdesignu
 - 6.4.3.2. Design kartografických stránek
- 6.5. Www stránky
- 7. Závěr**
- 8. Slovníček**
- 9. Literatura**
- 10. Přílohy**

1. Úvod

Gerrymandering je jednou z metod, jak manipulovat s výsledky voleb. Za vznik a současně název se zasloužil americký guvernér Elbridge Gerry na počátku devatenáctého století, který výhodným způsobem ve státě Massachusetts přerozdělil volební obvody, a tak zvýhodnil svou politickou stranu.

Základním předpokladem takové manipulace je přístup ke stanovování hranic volebních obvodů, čímž se mění struktura voličů a zároveň výsledky voleb, a také existence většinového volebního systému s jednomandátovými volebními obvody. V dnešní době se těmto způsobům ovlivňování volebních výsledků všemožně zamezuje. Jinak tomu není ani v České republice, kde tuto úlohu plní Ústava ČR, a kde by bylo možné gerrymandering využít k manipulaci s výsledky voleb do Senátu ČR.

Tato práce je tedy analýzou, jak by bylo možné změnit senátní volební obvody v České republice a tím zvýhodnit některé politické strany na úkor druhých. Bylo by to ovšem realizovatelné pouze za předpokladu, že by některá ze silných politických stran měla možnost s hranicemi volebních obvodů manipulovat.

2. Formulace cílů

Mým úkolem je aplikovat gerrymandering na senátní volební obvody v České republice a to dvěma způsoby. Nejprve se pokusím přerozdělit obvody tak, aby co nejvíce mandátů získaly vybrané pravicové politické strany. Následně se pokusím o totéž pro strany levicové.

Výsledky budu vizualizovat v podobě tematických map zhotovených ve vektorovém formátu SVG, který je výhodný především z hlediska platformní a softwarové nezávislosti, což jsou jedny z nejdůležitějších podmínek počítačové kartografie.

Na závěr prezentuji celou práci jako www stránky s interaktivními mapami.

3. Teorie voleb a volební geografie

Základním předpokladem demokracie jsou pravidelné a soutěživé volby. Principiálně lze demokracii chápat jako „vládu lidu“. Neznamená to ale, že v zemi vládou všichni lidé dohromady nebo dokonce každý zvlášť. Tuto funkci za ně přebírá jen užší vybraná autorita zvaná „vláda“. Sami lidé mají možnost ovlivnit formování těchto vlád i zákonů několika způsoby.

- Mohou se přímo aktivně účastnit v politice,
- mohou se sdružovat v zájmových organizacích nebo lobovat.
- Nejvýznamněji svůj vliv prosazují právě prostřednictvím voleb.

3.1. Svobodné volby

Pouze v demokratických politických systémech, kterým je i systém v České republice, můžeme mluvit o skutečně svobodných volbách. Takové volby mají svá základní kritéria: lidé vyjadřují svou vůli svobodně, transparentně, tajně a musejí být o volbách dobře informováni. Hlavním rysem svobodných voleb je respektování lidských práv a svobod, svoboda slova, shromažďování a neomezená možnost se registrovat jako volič nebo kandidát.

Volby mají být poctivé. Jejich organizace a průběh nejsou nijak ovlivňovány samotnými politickými stranami, volební právo je všeobecné a ústavou chráněné, lidé musí mít volný přístup do hlasovacích místností a k různým zdrojům nezkrášených informací, sčítání hlasů probíhá otevřeně a zcela průhledně a stát nenásilně zachází se stranami, kandidáty i voliči.

Dalšími kritérii voleb jsou globálnost, soutěživost, pravidelnost a definitivnost. Principem globálnosti je všeobecná účast, volit může každý. Soutěživost je reprezentována ucházením aspoň dvou kandidátů o jeden mandát a svobodnou volebních kampaní. Pravidelnost voleb je vyjádřena předem stanovenými lhůtami, ve kterých se volby konají, a definitivnost předpokládá, že výsledky voleb budou akceptovány všemi účastníky.

Svobodné volby mají i své cíle. Především by měla vzniknout reprezentace, skupina lidí, kteří získali většinovou podporu a je jim proto svěřena moc. Tato reprezentace by měla být schopna efektivně vládnout a zajistit tak politickou stabilitu. Také je snahou, aby došlo k co největší shodě mezi činností vlády a očekáváním většiny lidí, kteří ji zvolili.

Měřítkem pro rozdělení voleb na svobodné a nesvobodné jsou také jejich funkce. V nedemokratických systémech je to hlavně funkce propagační, ve svobodných pak legitimační, odpovědnostní a funkce zajištění reprezentace politických menšin. Znamená to, že v demokracii je možné získat moc pouze prostřednictvím svobodných voleb, zvolení kandidáti jsou odpovědní za své konání ve funkci a i kandidáti menšin, kteří neuspějí ve volbách, musí mít možnost vyhrát volby v následujícím volebním období.

3.2. Volební právo

Ústava a zákony stanovují volební systém a podmínky, na základě kterých se mohou obyvatelé účastnit voleb.

Prvotně lze volební právo rozdělit na:

- objektivní - zajišťuje průběh volebního procesu prostřednictvím organizačních pravidel a institutů,
- subjektivní - jeho základem jsou v demokracii zásadní čtyři právní principy.

Jsou to principy:

- všeobecnosti,
- rovnosti volebního práva,
- přímosti volebního práva,
- tajnosti hlasování.

Ty jsou zakotveny v právním řádu všech demokratických zemí na nejvyšší možné úrovni, tedy v ústavě.

Volební právo občanů můžeme také rozdělit na:

- aktivní - právo volit,
- pasivní - právo být volen.

Všeobecným volebním právem chápeme možnost každého občana země účastnit se voleb, pokud je k této činnosti právně způsobilý. Odejmutí tohoto práva je možné pouze individuálně na základě rozhodnutí soudu. Nelze jej však odejmout skupině lidí na základě například národnosti, rasy, vyznání nebo pohlaví. V tomto směru jsou si všichni občané rovni. Dnes omezují ve všeobecném volebním právu občana pouze dva základní censy, a to věk a občanství. V České republice má právo volit každý právně způsobilý občan, který dosáhl věku 18 let. U pasivního volebního práva je census věku poněkud přísnější. Do Poslanecké sněmovny může být volen občan ve věku 21 let a do Senátu občan až ve věku 40 let.

Princip rovného volebního práva můžeme posuzovat ze dvou hledisek. Z hlediska formálního, které znamená, že každý volič má jeden hlas, popřípadě stejný počet více hlasů. A z hlediska materiálního, podle kterého by měl mít každý hlas stejnou váhu. Bohužel tomu tak ve skutečnosti nebývá.

Přímost volebního práva, tedy přímé volby bez prostředníků, jsou ve světě typické spíše pro volby do dolních komor parlamentů. Do horních komor se často volí nepřímo, což ale nijak nenarušuje demokratický ráz zemí.

Bez výjimky platí zásada tajného hlasování, zaručující voličům anonymitu jejich rozhodnutí, a také zahrnuje jejich bezpečnost v celém průběhu hlasování, aby jejich rozhodování nebylo nikým a ničím ovlivněno.

3.3. Volební systémy

Volební systémy můžeme chápat jako mechanismy, které převádí výsledky hlasování do složení zastupitelských sborů. Na základě konstrukce systému a jeho principů, které můžeme považovat za technologii volebního systému, a také účinku daného systému, můžeme vymežit tři základní typy volebních systémů:

- většinové,
- proporční,
- smíšené.

Ve většinovém systému vítězí strana, která získá nejvíce hlasů v nejvíce volebních obvodech, v proporčním systému ta, která získá největší poměr hlasů v rámci všech volebních obvodů, a ve smíšeném volebním systému se předchozí dva principy vzájemně kombinují. Každý z těchto typů můžeme dále ještě dělit podle konkrétních specifických komponent.

V České republice se ve volbách do Parlamentu České republiky používají dva z těchto systémů. Ústavou je stanoveno, že volby do Poslanecké sněmovny probíhají podle zásad poměrného volebního systému. Celé území je rozděleno na 14 volebních krajů, které jsou totožné s vyššími územně samosprávnými celky. Mandáty jsou pak rozděleny stranám, které získaly alespoň pět procent hlasů, pro koalice dvou stran je to 10%, pro koalice tří stran 15% a pro koalice více stran 20%, a to na základě tzv. d'Hondtova systému.

Druhým u nás používaným typem je systém většinový. Ten můžeme rozdělit na podtypy podle způsobu určení, kdo má největší podporu:

- systémy pluralitní
- systémy absolutní většiny

a podle počtu mandátů, které se přidělují v jednom volebním obvodu:

- systémy jednomandátové
- systémy vícemandátové.

Pluralitní systém neboli systém prosté většiny se častěji používá u jednomandátových obvodů, výjimečně ve vícemandátových obvodech. Je to nejjednodušší systém, kdy se vítězem stává kandidát, který získal nejvíce hlasů nezávisle na tom, zda to byla absolutní většina. Tento volební systém není dnes příliš rozšířen.

Mnohem častěji se využívá systém absolutní většiny, kdy kandidát ke svému vítězství musí získat nadpoloviční většinu hlasů, tedy 50% plus jeden hlas. Tento systém je typický pro jednomandátové obvody a uplatňuje se v České republice při volbách do Senátu Parlamentu České republiky. Konkrétně jeho dvoukolová varianta. Málokdy hned v prvním kole některý z kandidátů získá nadpoloviční většinu, proto dva kandidáti s nejvíce hlasy postoupí do kola druhého, ve kterém získá mandát ten kandidát, který dostane více hlasů. Česká republika je rozdělena na 81 jednomandátových volebních obvodů.

Druhý, velmi málo rozšířený systém absolutní většiny, je systém alternativního hlasu, který je podle svého původu nazýván systémem australským. Je to poměrně složitý systém, kdy má každý volič k dispozici více jak jeden hlas. Jeden dává svému prioritnímu kandidátovi a druhý tzv. alternativní hlas nějakému pro něj přijatelnému kandidátovi. Pokud nikdo nezíská nadpoloviční většinu, kandidáti s nejmenším počtem hlasů se vyřadí, zjistí se, komu dali voliči tohoto kandidáta alternativní hlas. Tyto hlasy se připočtou k ostatním hlasům úspěšnějších kandidátů a určí se jejich nové pořadí. Tento systém je uplatňován tak dlouho, dokud některý z kandidátů nezíská absolutní většinu. Výhodou systému je, že se nemusí organizovat druhé kolo voleb.

Smíšené volební systémy mívají složitou vnitřní strukturu, která kombinuje prvky proporčních i většinových volebních systémů se všemi jejich náležitostmi. Není přesně stanoveno, jakým poměrem musí být proporční a většinová složka zastoupena, ale panuje shoda, že aspoň 5% mandátů musí být voleno odlišně, jinak se nejedná o smíšený volební systém.

3.4. Účinky volebních systémů – proporční versus disproporční

Všechny volební systémy mají stejný primární účel, a to převádět vůli voličů vyjádřenou ve volbách jejich hlasováním do složení zákonodárných nebo výkonných orgánů moci. Technologie voleb a jejich svázanost s mnoha různými oblastmi života společnosti nám neumožňují jednoznačně určit, který systém je lepší, a který horší. Záleží na úhlu pohledu. Především se na ně musíme dívat z hlediska jejich vlastností.

O většinových systémech můžeme říci, že jsou vždy disproporční, tedy že procenta hlasů, které strana získá, nejsou úměrná přidělenému počtu mandátů. Mluvíme o takzvané:

- nadreprezentaci, kdy strana získá více procent mandátů než hlasů,
- podreprezentaci, kdy naopak jiná strana získá méně procent mandátů než celková procenta hlasů.

U poměrných systémů nemůžeme tvrdit, že jsou vždy proporční, jejich účinek může být i disproporční. Stejně to platí u systémů smíšených.

Dvoukolové většinové volební systémy jsou nejvýhodnější pro více pružných a relativně stabilních stran. Kombinaci dvou velkých nezávislých stran značně napomáhá systém prosté většiny a proporční systém je typický pro pevné, nezávislé, a stabilní strany. Způsobuje ale fragmentaci parlamentu vedoucí ke vzniku koaličních vlád. Ty negativně ovlivňují vládní stabilitu, a proto bývají proporční systémy konstruovány záměrně disproporčně, aby byly zvýhodněny pouze strany větší, zajišťující větší stabilitu.

Většinový dvoukolový volební systém uplatňovaný ve volbách do Senátu České republiky má prvotní výhodu pro voliče. Tou je srozumitelnost, protože pravidla pro přidělování mandátů jsou jednoduchá a lidé volí pouze jednu konkrétní osobu. V tomto systému je omezen vliv stranických vedení, protože každý kandidát sám za sebe musí získat podporu voličů. Systém je nemilosrdný k extrémistickým stranám, které bývají značně potlačeny, nebo úplně odstraněny. Neplatí to ale pro menší umírněné strany. Ty se mohou prosadit, ale pouze v případě, že budou uzavírat předvolební koalice, nikoliv povolební. Už ve volbách potřebují získat velkou voličskou podporu, se kterou by jako osamocené strany nemohli počítat.

Tento systém je na druhou stranu kritizován právě pro nadměrné posilování moci vítězné strany a marginalizaci stran poražených. Vítězná strana získává většinu mandátů, i když nezískala většinu volebních hlasů a další strany téměř nemohou ovlivnit dění v parlamentu. Strana s nejvíce mandáty dokonce ani nemusí získat celkově největší procento hlasů, protože pro vítěznou stranu je nejdůležitější, v kolika volebních obvodech zvítězila.

Dalším plusem je podpora vzniku jednobarevné vlády, ke které většinové systémy vedou, brání populismu a nezodpovědnosti stran. Velké strany s potenciální možností zvítězit, musí své předvolební sliby brát zodpovědně a vážně, protože v případě, že opravdu zvítězí, bude jejich plnění vyžadováno jak veřejností, tak médii. Pokud by strany své předvolební programy neplnily, ztratily by podporu v následujících volbách.

3.5. Volební chování, volební účast

3.5.1. Volební chování

Volební chování se zabývá zkoumáním vztahů a závislostí mezi voliči a politickými stranami. To usnadňuje politickým stranám své voličstvo do určité míry poznat a přizpůsobit tak své předvolební programy, popřípadě i rozhodování v parlamentu podle jejich očekávání.

Volební chování lze zkoumat ve dvou rovinách, a to individuální a agregované. Aby bylo možné tyto kategorie identifikovat, je nutné volební chování sledovat dlouhodobě v perspektivě minimálně několika let [Cab2004].

Na rozhodování voličů má vliv mnoho faktorů:

- životní úroveň občanů,
- jejich systém hodnot,
- volební kampaně a média,
- negativní jevy v podobě skandálů.

I volební systém má značný vliv. Ve většinových systémech se setkáme s taktickým hlasováním, kdy lidé volí především v druhých kolech menší zlo, u poměrných systémů volí lidé častěji podle vlastních preferencí.

Individuálním chováním voliče rozumíme jeho osobní motivace. Podle toho můžeme vymezit tři typy chování:

- hlas názoru - je ovlivněn nabídkou mnoha politických programů. Lidé dávají své hlasy straně, která řeší pro ně aktuální otázky, což je do značné míry ovlivněno především masmédií a úrovní vzdělání, která lidem na základě získaných informací umožňuje se správně rozhodnout.
- hlas sounáležitosti - je výrazem stálosti. Lidé si nevybírají z politické nabídky, ale hlasují podle příslušnosti k dané straně. Není tedy ovlivněn volebními kampaněmi ani změnami v politice.
- hlas výměny - typický pro voliče z kraje politického spektra nebo pro ty, kteří stojí mimo něj. Hlas výměny odráží výsledek okamžitého a osobního kontaktu voličů s kandidáty a počítá se silnou vazbou mezi nimi.

Na úrovni agregovaného volebního chování rozlišujeme také tři kategorie chování:

- stabilní stranickou loajalitu - lidé dávají hlasy stále stejné politické straně, čímž jí prokazují svou oddanost,
- přesun volební podpory - souvisí se změnou politických preferencí voličů,

- zánik stranické loajality - lidé přestávají hlasovat pro politické strany ztrácející svou tradiční funkci a obracejí se na jiné politické nebo sociální organizace, které se jim zdají být účelnější v utváření vazeb mezi voliči a politickou mocí.

Takzvané taktické hlasování uplatňující se především ve většinových systémech lze ještě dále specifikovat na:

- hlasování s cílem ovlivnit přerozdělení mandátů,
- hlasování s cílem ovlivnit podobu budoucí vlády,
- hlasování, které lze nazvat protestním hlasováním. To se většinou vyznačuje hlasováním proti nejsilnějším stranám, i když si je volič vědom, že jedna z nich pravděpodobně vyhraje. Snaží se tím dát pouze najevo, že nesouhlasí s některými aspekty jejich politiky a doufá, že jeho strana vyhraje, pouze její vítězství bude mírnější a ona v následujícím období změní svou politiku. Volič svůj hlas může dát konkurenční straně, může vhodit neplatný hlas nebo se voleb vůbec neúčastnit.

Pokud nejsou voliči svázáni vnějšími okolnostmi, hovoříme o jejich upřímném hlasování, typickém pro volební systémy proporční, ale také pro první kola většinových volebních systémů, která nepředstavují žádná velká nebezpečí.

Dalším důležitým faktorem, který může ovlivnit volební chování, jsou volební preference odrážející míru podpory a sympatií politiků nebo celých stran u voličů. Na základě těchto preferencí jsou odhadovány výsledky voleb a podle těchto analýz se pak lidé mohou rozhodnout podpořit pravděpodobného vítěze, nebo ho naopak nepodpořit, protože stejně vyhraje, nebo podpořit některou z menších stran, jejíž podpora roste. Je zřejmé, že volební preference mohou být předmětem manipulací, proto je zakázáno jejich zveřejňování těsně před volbami.

3.5.2. Volební účast

Volební účastí rozumíme míru účasti obyvatel ve volbách, kterou můžeme vyjádřit podílem voličů, kteří hlasovali ve vztahu ke všem občanům s aktivním volebním právem.

V některých zemích je volební účast povinná, není tam tedy nutné uvažovat nějaké podmínky, které ji ovlivňují. Zavedením volební povinnosti se snaží země zabránit vysoké volební absenci, zastávají názor, že volby nejsou jen právem, ale spíše občanskou povinností. To bylo uplatňováno především v minulosti, i u nás v prvorepublikovém Československu.

V zemích, kde není volební účast povinná najdeme faktorů ovlivňujících její intenzitu mnoho. Jsou to právní aspekty zahrnující administrativní záležitosti, které musí občané vyřídit, aby získali možnost volit. Čím jsou tyto záležitosti složitější, tím nižší volební účast je. Například v USA se musí občané sami zaregistrovat, aby mohli hlasovat. Patří sem také termín voleb, protože v letních obdobích a ve dnech pracovního klidu, jsou lidé méně ochotni vyhradit si čas na volby a účast na nich tak snižují. Volební účast snižuje také fakt, že bývá lidem znemožněno nebo znesnadněno hlasovat mimo jejich trvalé bydliště.

Ovlivňujícím faktorem je i typ volebního systému. V případě většinových systémů lidé odmítají chodit k volbám, pokud předem ví, že v obvodě, ve kterém jsou registrováni, jejich kandidát nemá šanci uspět. Stejně je tomu v případě, že jejich kandidát nepostoupí do druhého kola voleb, občané pak nejsou motivováni k účasti. Naopak u proporčních systémů hlavně s většinovým efektem občané cítí váhu svého hlasu, čímž se volební účast zvyšuje.

Značný vliv má také typ stranického systému. V případě systému dvou stran je váha hlasu občana vyšší, on zároveň volí vládu, čímž se volební účast zvyšuje. Negativní účinek má systém více stran, kdy je vláda výsledkem koaličních jednání a váha hlasu občana je nižší. I charakter politických stran má svůj vliv. Strany s jasným ideovým profilem a masovou členskou základnou více motivují své příznivce k volební účasti.

A i další faktory mají svůj vliv. Čím častější volby jsou, tím je účast na nich nižší. Důležitá je i dostupnost hlasovacích místností a klimatické podmínky. Častěji volí vzdělaní lidé, více muži než ženy a také to jsou spíše lidé mezi 35 a 55 lety.

Názory na význam volební účasti se značně liší. Pro některé je vysoká volební účast ukazatelem podpory a loajality občanů vůči politickému systému a nízká účast svědčí o apatii občanů a zároveň o oslabení demokracie. Pro některé naopak nízká volební účast znamená jistý ustálený stav a spokojenost s politickým systémem. Lidé raději svou pozornost soustředí

jinam. Zvýšená volební účast podle nich naopak může svědčit o napětí nebo dokonce o krizi politického systému.

3.6. Volební geografie

Volební geografie je věda, která popisuje vztah voleb a volebních systémů s geografii. Můžeme vymezit tři hlavní okruhy, kterými se volební geografie zabývá. Jsou to:

- geografie hlasování,
- vliv geografie na hlasování a
- geografie reprezentace.

Geografie hlasování se zabývá objasňováním modelů hlasování. V současnosti je však více kladen důraz na statistické metody na úkor geografických – mapy [Cab2004]. Z aspektů vlivu geografie na hlasování je geografii nejbližší tzv. sousedský efekt, který vyjadřuje závislost mezi domovskými obvody kandidátů a volebními výsledky. Geografie reprezentace se zabývá především volebními obvody, protože právě ty mají velký vliv na účinek volebního systému a tedy i samotný výsledek voleb. Ovlivňují procentuální rozdíly mezi získanými hlasy a mandáty.

V tomto směru může být volební geografie silným prostředkem manipulace s volebními výsledky. Hlavně ve většinových systémech a jednomandátových obvodech mají velký vliv velikost a tvar volebních obvodů (jejich geografické hranice, demografické složení atd.).

3.6.1. Způsoby ovlivňování volebních výsledků

Existují dvě metody jak můžeme na volební výsledky působit pomocí volební geografie:

- mallapportionment
- gerrymandering.

Mallapportionment je pasivní metoda, která spočívá ve vymezení nestejně velkých volebních obvodů, čímž jsou voliči z velkých volebních obvodů diskriminováni. K získání mandátu je zapotřebí mnohem více hlasů než v obvodu malém a tím dochází k porušení zásady stejné hodnoty hlasu všech voličů. K mallapportionmentu často dochází i v případě, kdy se dlouhou dobu nemění hranice volebních obvodů a nejsou tak zohledňovány migrační pohyby obyvatelstva. V praxi to znamená zvýhodňování venkovských volebních obvodů na úkor městských.

Podstatou gerrymanderingu je vymezení volebních obvodů tak, aby bylo zvýhodněno konkrétní politické uskupení. Přerozdělením obvodů změníme strukturu voličstva například tak, aby voliči konkurenční strany nebo kandidáta byli soustředěni do co nejmenšího počtu volebních obvodů. Ve výsledku tak může konkurenční strana získat méně mandátů za celkově více hlasů.

Gerrymandering je možný za splnění dvou základních předpokladů. Jedno politické uskupení musí mít na rozdíl od ostatních kontrolu nad vymezením obvodů. A současně musejí být voliči konkurenčních stran rozmístěni nerovnoměrně, jinak by volební výsledek na vymezení obvodů nezávisel.

Existují dvě základní metody gerrymanderingu:

- metoda balení
- metoda tříštění.

Metodu balení používají vládnoucí strany jako ochranu před eventuální porážkou. Volební obvody sestavují tak, aby obsahovaly co největší počet jejich přívrženců. Naopak metoda tříštění spočívá v rozdělování území, ve kterých mají převahu konkurenční strany nebo kandidáti. Takové území se pak nestane jedním volebním obvodem, ale bude rozděleno na několik menších částí, které se připojí k jiným volebním obvodům, ve kterých bude původně silná strana marginalizována.

Metodu tříštění je možné ještě dále modifikovat podle prostředí, kde je využívána. Hlavně ve velkých městech v USA se používá metoda diagonál, protože v centrech je hustota obyvatel větší a žijí tam především chudší obyvatelé, rasové a etnické menšiny. Naopak na méně hustě osídlených periferiích žije střední třída a bohatší vrstvy. Kdyby se tedy z centra vytvořil jeden volební obvod, jistě by tam zvítězila strana nebo kandidát hájící zájmy tamních obyvatel. Proto je město rozděleno pomocí diagonál, centrum je tak roztříštěno a vliv periferií posílen.

3.6.2. Vznik gerrymanderingu

Tento pojem a zároveň metoda, jak výhodně manipulovat s volebními obvody, vznikly ve Spojených státech amerických. Každých deset let tam probíhá sčítání lidu, na základě kterého zákonodárny sbor každého státu určí, kolik reprezentantů bude zastupovat jejich stát ve sněmovně reprezentantů (the House of Representatives), protože tento počet je závislý na populaci daného státu. A každý z těchto státních zákonodárných sborů je také zodpovědný za vhodné rozdělení svého státu na volební obvody dané počtem zástupců ve sněmovně.

Obvykle má státní zákonodárství v rukou jedna strana, proto je v jejím zájmu přerozdělit volební obvody ve svůj prospěch a získat tak více křesel v kongresu (Congress) než strana opoziční.

V letech 1810 - 1812 byl v americkém státě Massachusetts guvernérem Elbridge Gerry (1744 - 1814). Ten v roce 1812 podepsal návrh zákona na přerozdělení volebních obvodů ve svém státě, čímž získal naprostou převahu své Republikánské strany (the Republican Party). To se samozřejmě nelíbilo opoziční straně federalistů (the Federalist Party). Jeden z volebních obvodů měl velmi zvláštní tvar a říká se, že jeden z federalistů jej nazval salamandr (mlok), načež druhý ho poopravil, že je to gerrymander. Bostonské noviny (The Boston Weekly Messenger) tento pojem zobecnily, když otiskly karikaturu nových volebních obvodů se zvířecí hlavou, rukama a ocasem a nazvaly ji gerrymander (Obrázek 1.). Nyní tento pojem používají politologové na celém světě.

Obrázek 1. Gerrymander

Za čtvrtého prezidenta USA Jamese Madisona (1809 - 1817) se stal v roce 1813 guvernér Gerry více prezidentem a tuto funkci zastával do své smrti o rok později. Byl druhým viceprezidentem, který zemřel během svého úřadování.

Gerrimandering samozřejmě probíhal již dříve před vznikem pojmu gerrymander a pokračoval ještě několik dalších desetiletí. Na půdě federálních soudů byl mnohokrát rozebírán a kritizován, až byl v roce 1842 vytvořen zákon, který jej zakazoval. Tento přerozdělovací akt (the Reapportionment Act) vyžadoval, aby volební obvody sousedily a byly kompaktní. V roce 1962 nejvyšší soud (the Supreme Court) uzákonil, že ve volebních obvodech musí platit princip „jeden člověk, jeden hlas“, obvody musí mít spravedlivé hranice a odpovídající složení populace. V roce 1985 nejvyšší soud uzákonil, že jakékoliv manipulování s volebními obvody ve prospěch jedné politické strany je protiústavní.

Díky počítačům a metodám GIS (Geografický informační systém) byly na základě sčítání lidu v roce 1990 vytvořeny v USA co nejspravedlivější hranice volebních obvodů. I tak jsou ale stále kritizovány.

3.6.3. Gerrymandering ve světě

Gerrymandering byl často uplatňován i mimo USA. A to ve Velké Británii, ve Francii po roce 1958, v Japonsku i na Novém Zélandě. Přistupovaly k němu silné vedoucí strany, které tak mohly ovlivňovat volební proces.

3.6.3.1. Případ Shirley Porterové

Jednou z metod, jak manipulovat s volebními výsledky, je přesun obyvatel v rámci stávajících hranic volebních obvodů. Byla využita ve Westminsteru ve Velké Británii v letech 1987 - 1989. Místní správa tam byla řízena konzervativní stranou a vedoucí westminsterské rady, Shirley Porterovou, která byla dcerou a dědičkou Jacka Cohena, zakladatele supermarketů Tesco.

Shirley Porterová byla účastnicí spiknutí, díky kterému příznivci konzervativní strany mohli snadno koupit obecní domy v okrajových čtvrtích, kde bylo zapotřebí posílit voličstvo konzervativní strany. Tyto transakce ale znamenaly značné ztráty pro daňové poplatníky, paní Porterová a tři další účastníci byli obviněni z hanebného a neslušného gerrymanderingu a více daňově zatíženi, aby uhradili vzniklé ztráty. Proti rozhodnutí finančního kontrolora podali ještě protest, ale v prosinci roku 2001 bylo toto rozhodnutí odvolacím soudem definitivně potvrzeno. Porterová jej nakonec přijala a v červenci roku 2004 zaplatila westminstercké radě (Westminster Council) škodu 12 milionů liber (místo původních 27 mil. liber, které zahrnovaly i cenu domů a úroky).

3.6.3.2. Gerrymandering v Severním Irsku

Nechvalně velmi proslulý je případ, který se stal v Severním Irsku na počátku dvacátých let 20.století, kde unionistická strana v Ulsteru (the Ulster Unionist Party) spojila volby do místní rady s omezením volebního práva na základě ekonomického statusu, aby zajistila vítězství unionistických kandidátů v obvodech, kde byli nacionalisté v drtivé většině.

Tato politika byla opět založena na prodeji obecních domů unionistům na náklady nacionalistů, aby bylo zajištěno jejich vítězství v konkrétních volebních obvodech. V jednom případě byl dům přidělen svobodné protestantské ženě místo velké katolické rodině. Vše vedlo až k boji za lidská práva v místní správě.

Gerrimandering byl shromážděním Severního Irska (Northern Ireland Assembly) zrušen a bylo vydáno prohlášení, že volební obvody do parlamentu nebyly gerrymanderovány ve velkém rozsahu, protože používaný proporční systém STV (Single Transferable Vote) to ani neumožňuje. Ke konci dvacátých let 20. století byl poměrný systém zrušen, v roce 1973 byl v Severním Irsku zrušen parlament a volební systém STV byl obnoven pro volby do shromáždění Severního Irska.

3.6.3.3. Gerrymandering ve Spojených státech

V minulosti byl v USA gerrymandering používán především pro redukci menšinových skupin v co nejvíce oblastech. To vedlo k občansko právním konfliktům, protože redukce politického vlivu rasových a etnických menšin byla ve Spojených státech ilegální (Voting Rights Act of 1965), ale přerozdělování obvodů za účelem politického zisku bylo v té době ještě ústavní, takže legální.

I během vzniku amerických států z teritorií před americkou občanskou válkou byl využit gerrymandering. Státy přijaly pravidlo „jeden svobodný stát na každý otrokářský stát“, na základě kterého byl Maine oddělen od Massachusetts, a Texas s Californií se staly samostatnými státy. Během devatenáctého století byla teritoria v Rocky Mountains rozdělena na relativně malé státy, aby byla republikánské straně zajištěna kontrola nad Bílým domem (the White House). Ačkoli je rozdělení na svobodné a otrokářské státy pouze historickou otázkou, rozdělení Rocky Mountains ovlivňuje prezidentské volby dodnes. Republikáni mají v případě těsného hlasování stále výhodu, což v roce 2000 zajistilo výhru prezidentského republikánského kandidáta George Bushe.

V USA můžeme dokonce najít příklad takzvaného „kladného gerrymanderingu“ nebo též „rasového gerrymanderingu“. Ten měl naopak zajistit početnější reprezentaci menšin ve vládě. Využívání gerrymanderingu založeného na rasové příslušnosti bylo ale nejvyšším

soudem uzákoněno za protiústavní ve čtrnáctém dodatku (the Fourteenth Amendment) v roce 1993.

Přerozdělování volebních obvodů, které následuje každé sčítání lidu, může vést i ke vzniku podivných spojenectví. Jako příklad lze uvést republikány, kteří se oddělili od afroamerických demokratů (African American Democratic legislators), čímž vznikly většinové černošské obvody, které v podstatě zajistily vítězství afroamerického kongresmana. Na druhou stranu byly demokraté v těchto obvodech natolik koncentrováni, že v okolních obvodech volili občané především republikány.

V dnešní době se k přerozdělování volebních obvodů používají především počítače. I tak je ale v procesu stále zahrnut lidský faktor, protože počítače ovládají lidé, kteří mohou být z mnoha stran ovlivněni. Mnoho politických analytiků stále tvrdí, že sněmovna reprezentantů je gerrymanderována do té míry, že je tam málo křesel, o která se musí bojovat. Tento nedostatek znesnadňuje ostatním kandidátům získat na svou stranu středové nebo nerozhodné voliče.

3.6.3.4. Tullymandering

V polovině sedmdesátých let dvacátého století se v Irské republice ministr James Tully pokoušel zajistit vládnoucí koalici (National Coalition) parlamentní většinu. Chtěl toho dosáhnout vytvořením třimandátových obvodů v oblastech, kde měla vládnoucí koalice silné pozice. Očekával, že tam získá každá strana koalice jedno křeslo a opozice (Fianna Fáil party) pouze jedno ze tří křesel. V místech, kde koalice nebyla tak silná, vytvořili čtyřmandátové obvody a předpokládali, že mají šanci získat také dvě z křesel. Ve skutečnosti ale volby znamenaly drtivý propad vládnoucí koalice. Opozice získala ve většině obvodů dvě ze tří křesel a koalice se zmožila pouze na boj o poslední křesla. Tento pokus o gerrimandering byl nazván podle ministra Tullyho – Tullymandering.

3.6.4. Opatření zamezující manipulaci s volebními obvody

Jakékoliv manipulace s volebními obvody jsou nežádoucí. Volby by měly být regulérní, se stejnými podmínkami pro všechny kandidáty nebo politické strany. Toho lze dosáhnout dvěma způsoby:

- vyjmout vymezení volebních obvodů z pravomoci exekutivy (tedy i momentálně vládnoucích stran),
- stanovit přesná pravidla zabraňující manipulaci.

Nejlépe je využít obou možností.

Ve Velké Británii je vymezení volebních obvodů v rukou politicky neutrálních komisí. Politici jim mohou zadávat pouze obecné požadavky, jako že počet volebních obvodů má být 630 místo 600 apod., ale do jejich práce nesmí zasahovat ani ovlivňovat výsledek. Komise jsou na několika úrovních. Nejvyšší je tzv. Hraniční výbor pro vymezení obvodů pro volby do parlamentu (Royal Boundary Commission), nejnižší je komise vymežující obvody pro volby do místních zastupitelstev (Local Government Boundary Commission). Kromě toho se komise řídí pravidly, která mají zamezit byť jen potenciální možnosti manipulace.

Ve Spojených státech vymezuje volební obvody exekutiva, velký význam proto mají daná pravidla, kterými se musí exekutiva řídit. Pravidla nemají formu zákonů, ale vyvinula se postupně, jak Nejvyšší soud rozhodoval v konkrétních sporných případech. Tato rozhodnutí se stávají precedentem, podle něhož musí rozhodovat soudy všech úrovní obdobné případy. Exekutiva musí pravidla respektovat, jinak je její návrh opozicí zažalován a nejbližším soudem zamítnut. Za dlouhou historii americké demokracie vzniklo tímto způsobem velké množství pravidel. Ta lze rozdělit do tří základních skupin.

3.6.4.1. Ústavní kritéria vymezení obvodů

Jejich aplikace vychází z interpretace práv zaručených Ústavou Spojených států a jsou dvě. Prvním kritériem je stejná populační velikost volebních obvodů vycházející z ústavního požadavku rovnosti všech lidí. V rozporu s ním je ale fakt, že jako míra velikosti je brána prostá populační velikost zahrnující i lidi bez volebního práva, tedy děti a neamerické občany.

V regionech s vysokým podílem dětí nebo přistěhovalců rozhoduje o zvolení mnohem méně voličů.

Druhé kritérium je stejná pravděpodobnost reprezentace pro různé rasové nebo jazykové skupiny, které má zaručit ochranu menšinám. Sporné ovšem je, koho brát za menšinu a koho ne. Zatímco černoši, asiáté a španělsky mluvící populace považováni za menšinu jsou, židé, náboženské minority nebo ženy ne.

3.6.4.2. Politicko-geografická kritéria vymezení obvodů

Jedním kritériem je reprezentace politických jednotek, což znamená, že pokud je to současně se zachováním předchozích kritérií možné, volební obvody se kryjí s již existujícími politickými jednotkami (státy, zeměmi, kraji ...).

Druhým požadavkem je zachování hranic administrativních jednotek (okresy, katastrální území měst, městské obvody ...). Výhodou je organizace voleb institucemi státní správy a samosprávy a posilování vědomí sounáležitosti s volebním obvodem.

3.6.4.3. Politická kritéria vymezení obvodů

Politická kritéria mají nejmenší význam, proto se k nim přistupuje pouze v případě, že nejsou ohrožena kritéria výše zmíněná, tedy ústavní a politicko-geografická. Prvním je zdržení se častých a radikálních změn ve vymezení obvodů, pokud si to předchozí kritéria nevynutí. Druhým je nedělat obvody příliš vyrovnané. Pokud by ve všech obvodech měly největší soupeři příliš vyrovnané pozice, o výsledku by rozhodovalo jen málo hlasů, což by nebylo spravedlivé. Navíc by malá změna voličské podpory mohla znamenat velkou změnu v počtu mandátů.

4. Senát Parlamentu České republiky

4.1. Historie Senátu

4.1.1. Vznik Senátu za První republiky

Z rozpadlé monarchie Rakouska-Uherska se začaly v roce 1918 utvářet nové státy. Vznik Československé republiky byl spíše obnovením násilně přerušené české státnosti, která ale nyní zaujímala jiné území a změnilo se i státní zřízení, protože příznivců monarchie bylo velmi málo.

Po 28. říjnu 1918 začala vznikat státní správa a základní ústavní instituce, které v této době nebyly ještě příliš demokratické. Stát řídil Národní výbor, který zastával moc zákonodárnou i výkonnou, a po přijetí prozatímní ústavy se transformoval na první Národní shromáždění.

Dokonalejší formu ústavy začal připravovat ústavní výbor na podzim roku 1919. Ústavní výbor se skládal z 32 členů zastupujících jednotlivé politické strany. Politickými tvůrci byli především Antonín Švehla (agrární strana) a Alfréd Meissner (předseda ústavního výboru, sociální demokracie), na projednávání se také podíleli politici Karel Kramář a Jan Malypetr. Ústava byla přijata 29. února 1920.

Nová ústava se inspirovala ústavou rakouskou, ale i francouzskou a americkou, které měly zakotveny dvoukomorový parlament, proto bylo Národní shromáždění Republiky Československé ustanoveno jako dvoukomorové a skládalo se ze 150 členného Senátu a 300 členné Poslanecké sněmovny. Do Senátu se volilo na 8 let poměrným systémem, volili pouze občané starší 26 let a kandidát musel dosáhnout věku 45 let a být 10 let občanem Československé republiky. Do sněmovny se volilo také poměrným systémem, a to na 6 let, kandidáti museli být starší 30 let a mít aspoň tříleté občanství, voliči museli být starší 21 let. Obě komory se obnovovaly vždy celé najednou a voleni mohli být pouze župané a okresní náčelníci. Hlasovací právo bylo povinné.

První volby do Senátu proběhly v květnu roku 1920, bylo zvoleno pouze 142 senátorů z 11 politických stran. Podle zákona č. 124/1920 Sb. totiž nevolily kraje 12 a 13 (Tesínsko a Podkarpatska Rus). Nejvíce hlasů získala Československá sociální demokracie (41), Republikánská strana venkova (18) a Československá strana lidová (18).

4.1.2. První volební období (1920 – 1925)

Po prvních volbách do senátu byl předsedou senátu zvolen JUDr. Cyril Horáček (1862 – 1943). Na nátlak své strany toto místo hned v červenci r. 1920 uvolnil Karlu Práškoví (1868 – 1932). Ten se zkompromitoval v tzv. lihové aféře, kterou odsoudil i prezident Masaryk, a 23.1.1924 podal svou demisi. Úplně opustil agrární stranu a založil vlastní Českou stranu agrární a konzervativní. Ta ale ve volbách v roce 1925 neuspěla, Prášek ji rozpustil a politického života se vzdal. V čele senátu jej vystřídal Václav Donát (1869 – 1954). Tuto funkci zastával až do rozpuštění obou komor Národního shromáždění dekretem prezidenta republiky z 16. října 1925.

4.1.3. Druhé volební období (1925 – 1929)

15. listopadu 1925 se poprvé najednou na celém území republiky konaly druhé společné volby do obou komor na základě novely volebního zákona, která měnila volební obvody, okolnosti vedoucí k odebrání mandátu a některé finanční záležitosti stran, které nedosáhly tzv. volebního čísla. Pro senátní volby bylo stanoveno 12 volebních krajů, účastnilo se 91% oprávněných voličů. 150 křesel v Senátu si rozdělilo 14 politických stran (nejvíce: 23 - strana československých republikánů, komunisté - 20, lidovci - 16, sociální demokraté - 14, slovenští lidovci a němečtí zemědělci po 12, němečtí sociální demokraté - 9, národní demokraté a němečtí křesťanští socialisté po 7, živnostenská strana - 6, Německá strana národní - 5, němečtí národní socialisté - 3 a Maďarsko-německá křesťansko-sociální strana – 2). Z toho bylo 106 Čechoslováků, 36 Němců, 6 Maďarů, 1 Rus a 1 Rusín.

Předseda vlády Antonín Švehla o těchto volbách prohlásil: „Přes 90 % občanstva zúčastnilo se volebního aktu, jistě výkon, který svědčí o velké kulturní vyspělosti. Občanstvo naše hlasovalo nikoli proto, aby provedlo demonstraci, nýbrž aby jasně řeklo, že od zvolených

poslanců a senátorů žádá pozitivní práci v Parlamentě. Po této stránce jsou vykonané volby výmluvným svědectvím reálného smýšlení našeho lidu, stejně jako jsou výmluvným dokladem dobrých výsledků práce konsolidační a důkazem vzorného klidu a pořádku ve státě.“ [Senat1].

V druhém období nastaly problémy s volbou předsedy i místopředsedů Senátu. Předsedou Poslanecké sněmovny byl zvolen republikán Jan Malypetr, proto se socialisté dožadovali místa předsedy Senátu. Stejný požadavek měla ale i Československá strana lidová, která skončila ve volbách jako druhá z tzv. občanských stran (absolutně druzí byli komunisté). Řešení problému bylo v nedohlednu, proto bylo znovu zvoleno předsednictvo z prvního volebního období. 18. února 1926 se konala volba nového předsednictva za bojkotu slovenských lidovců a německých a maďarských občanských stran. Předsedou byl zvolen národní socialista Dr. Václav Klofáč. Když ale přestali být členy vládní koalice národní socialisté a čs. sociální demokraté, konaly se opět volby nové. A to 30. listopadu 1926, při neúčasti národních socialistů, českých i německých sociálních demokratů, komunistů a německých nacionalů byl předsedou zvolen lidovec Dr. Mořic Hruban.

I druhé volební období bylo zkráceno a volby do Sněmovny i Senátu byly vypsány už na 27. října 1929. Před volbami se prezident T. G. Masaryk obrátil k voličům se slovy: „Vývojem politických poměrů vnitřních nastávají nám s tisíciletou oslavou státu volby do Národního shromáždění. Významná to shoda okolností. Volby jsou vážným napomenutím, abychom neustávali v úsilí o čistotu a poctivost v politice. Naši otcové se modlili k sv. Václavu, aby nedal zahynouti nám, ni budoucím. My si musíme uvědomit, že osud státu v republice a demokracii je v rukou jednoho každého z nás a že tedy musíme jít k volebnímu osudí svědomitě ze svobodné vůle a vědomí své občanské odpovědnosti. Volby svatováclavské musí být porážkou demagogického slabošství a pohodlnictví, musí být vítězstvím demokracie, vysílající k vedení republiky reprezentanty schopné a čestné. ...Občané, rozmyslete si dobře, koho volíte, aby vás a národ v Národním shromáždění zastupoval. S pomocí boží nedáme zahynouti sobě, ani budoucím.“ [Senat1].

4.1.4. Třetí volební období (1929 – 1935)

Třetí volby do obou komor Národního shromáždění se konaly 27. října 1929. Podle nového zákona č. 56 z roku 1927 pozbyli volebního práva aktivní příslušníci armády a četnictva. Voleb se účastnilo 18 politických stran, uspělo jich pouze 14. Účast voličů byla poměrně vysoká: v českých zemích 92%, na Slovensku 90% a v Podkarpatské Rusi 88%. Nejvíce senátorských křesel získala stejně jako v minulých volbách strana republikánská (24), pak sociální demokracie (20) a národní socialisté (16). Poměrně velký propad zaznamenala strana komunistická (15).

12. prosince 1929 se konaly volby předsednictva Senátu, kterým předcházela dohoda dvou nejsilnějších stran: republikáni kandidovali předsedu Poslanecké sněmovny, sociální demokraté předsedu Senátu. Nad komunistickým kandidátem vyhrál sociální demokraty navržený Judr. František Soukup.

Téměř celé třetí volební období bylo poznamenáno světovou hospodářskou krizí, která se u nás projevila o něco později než v jiných zemích, i když bylo tehdy Československo relativně hospodářsky silné. Proto obě komory schválily tzv. mimořádně zmocňovací zákony, které dovolovaly vládě vydávat nařízení ekonomické povahy, aniž by byl schválen zákon. V důvodové zprávě vlády bylo řečeno: „Současná všeobecná tíseň hospodářská prokazuje čím dále tím více potřebu rychlého jednání a rozhodování. Nelze s plnou jistotou očekávat, že by bylo možno vždy a za všech okolností možno v pravý čas opatřit vše nutné cestou zákonodárnou, která při našich politických poměrech i z důvodů parlamentní techniky spotřebuje poměrně mnoho času.“ [Senat1]. V roce 1933 Parlament vládě vyhověl, ale pouze s časovým omezením do r. 1935. Na základě hospodářské situace došlo k několikerému prodloužení až do roku 1937.

V roce 1935 končilo volební období Poslanecké sněmovny, ale už od začátku roku bylo zřejmé, že v předvolebním období nebude možné uzavírat kompromisy mezi parlamentními politickými subjekty. Proto 17. dubna 1935 prezident republiky na návrh předsedy vlády J. Malypetra Sněmovnu rozpustil a ještě tentýž den i Senát, ačkoliv jeho volební období mělo skončit až za dva roky.

4.1.5. Čtvrté volební období (1935 – 1939)

Nové volby se konaly 19. května 1935, do Sněmovny kandidovalo 16 stran, do Senátu 15. Voleb se účastnilo ještě více voličů (93%). Nejvíce senátorských míst získala Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (23), stejně tak Sudetoněmecká strana (23), třetí byla Česká sociální demokracie (20).

Volbě předsedů obou komor předcházela opět dohoda dvou nejsilnějších československých stran, předsedou Sněmovny se stal 18. června 1935 republikán Bohumír Bradáč a předsedou Senátu sociální demokrat JUDr. František Soukup.

V tomto období řešila Poslanecká sněmovna i Senát stále především otázky související s pokračující hospodářskou krizí. Byla přijata opatření proti pokusům o narušení jednoty státu a výrazně se zabývali národnostními otázkami ze strany německé, ale i slovenské a maďarské. Byl také poprvé volen jiný prezident než T. G. Masaryk, který ze zdravotních důvodů abdikoval. 18. prosince 1935 byl vystřídán dosavadním ministrem zahraničí Dr. Edvardem Benešem.

Ve čtvrtém volebním období zasedal Senát sedmkrát. Sedmé zasedání začalo 29. března 1938 a bylo dnem 16.9 1938 prezidentem republiky prohlášeno za skončené. Již za existence protektorátu byl Senát 21. března 1939 prezidentem Emilem Háchou rozpuštěn.

Tím prvorepublikový Senát definitivně skončil svou existencí. V podstatě byl rozložen zevnitř, jeho politická vůle odumřela i přes nikoliv bezvýznamné ústavní postavení. Největší mírou se na tom zřejmě podílel fakt, že se model dvoukomorového parlamentu ukázal jako zbytečnost. Senát byl spíše kopií poslanecké sněmovny, usnesení obou komor bývala identická. I přes od začátku rozšířeného přesvědčení o nutné odlišnosti obou komor, nebyly odlišeny volební systémy pro obě komory, dokonce byla opuštěna i myšlenka částečného obměňování senátu. A rozdílnost volebního období (senát 8 let, poslanecká sněmovna 6 let) byla spíše iluzorní, protože prezident rozpouštěl obě komory najednou, byly tedy voleny vždy současně a za téže politické nálady.

Podle prof. Pavla Peška se neosvědčil ani v roli instituce, která měla za úkol zdokonalit zákonodárství hlasem lidí zkušených a odborníků, kromě Dr. Václava Klofáče nebyl jeho členem žádný přední politik.

4.1.6. Od 2. světové války do roku 1992

Ústavní listina z roku 1920 zůstala v účinnosti během 2. světové války i po jejím skončení. V ústavním systému ale došlo k významným změnám. Některé instituce nově vznikly (národní výbory), a některé, které okupací Československa zanikly, již obnoveny nebyly. Mezi ně patřil kromě ústavního soudu i senát Národního shromáždění.

Ústavním dekretem č. 18/1944 1944 Úř. věst. čs., o národních výborech a Prozatímním národním shromáždění, bylo ustanoveno jednokomorové Prozatímní národní shromáždění. Později i Ústavodárné shromáždění z roku 1946 bylo jednokomorové.

Ještě ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, stanovoval pouze jednokomorové Národní shromáždění. To, že bylo Československo jednotným státem dvou rovnoprávných bratrských národů Čechů a Slováků, dokládala existence Slovenské národní rady s velmi omezenou pravomocí a působností. Až rok 1968, kdy došlo k federalizaci, měl za následek zřízení dvoukomorového parlamentu, který měl zajistit vliv subjektů federace na osud společného státu.

Čl.1 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, stanovil, že "Československá socialistická republika je federativní stát dvou rovnoprávných bratrských národů, Čechů a Slováků." Československá druhá komora se také příznačně jmenovala Sněmovna národů [Senat²]. Dvoukomorové Federální shromáždění se tedy skládalo ze dvou rovnoprávných komor: Sněmovny lidu, která se transformovala z Národního shromáždění a měla 200 poslanců, a Sněmovny národů, která měla poslanců 150. Poslanci obou komor byli později voleni v přímých volbách v jednomandátových obvodech.

Nedostatkem Federálního shromáždění bylo konání společných schůzí obou sněmoven, čímž se smazával rozdíl v atmosféře a úhlu pohledu. Parlament spíše jednal jako jednokomorový. Až v okamžiku, kdy se představy sněmoven o cílech celostátní politiky

začaly rozcházet, byl parlament paralyzován a započaly se úvahy o reformě. Návrhy změn federální ústavy i práce na nové ústavě byly definitivně zastaveny očekávaným rozpadem Československa. Tím skončil československý bikameralismus a na scéně se objevil dvoukomorový Parlament České republiky.

4.2. Novodobý Senát

Výraz „Senát“ se jako název druhé komory objevil již na sklonku života federace, dokonce ještě dříve, v závěru roku 1989, se k Senátu přihlásila vznikající Občanská demokratická aliance ve svém programovém dokumentu „Cesta ke svobodné společnosti“.

4.2.1. Příprava Ústavy České republiky

Už od počátku zasedání partnerské Komise předsednictva ČNR pro Ústavu ČR (dále jen „poslanecká komise“) 14. července 1992 se jednalo o dvoukomorovém parlamentu jako o axiomu. Tato komise přijala výchozí dokument nazvaný "Zásady Ústavy České republiky zpracované dne 18. 7. 1992", podle něhož by Ústava měla být jednoduchá a navazovat na tradice Ústavní listiny z roku 1920. Stále se ještě připouštěla možnost jiných než volených členů komor, podoba dvoukomorového parlamentu byla dále modifikována, ale jeho existence už nebyla zpochybněna.

Pravděpodobným rozpracováním "Zásad" v poslanecké komisi byly "Základní teze a osnova". Mezi dohodnutými zásadami jsou mj. zakotveny následující: "vycházet z principů ústavy z roku 1920", "parlament rozdělit do dvou komor s odlišným postavením, volených na různá volební období" a "rozlišit právo veřejné a soukromé" [Senat3]. Těsnopisné záznamy ze zasedání komise se začaly pořizovat až v polovině srpna, kdy bylo o zásadách už rozhodnuto, takže o jejich projednávání v poslanecké komisi lze jen spekulovat. V zápisech z průběhů schůzí poslanecké komise lze najít některé zajímavé postoje.

Prvním z nich je pohled zásadních přívrženců Senátu, který veřejnosti přiblížil člen poslanecké komise Tomáš Ježek. Ten vychází z milného přesvědčení, že je možné odlišit právo veřejné a soukromé a svěřit péči o každou z oblastí práva jinému zákonodárnému sboru.

Zástupci levého bloku si představovali v červenci a srpnu 1992 Senát regionální a jejich koncepci podporovala i vláda. Měla by několik řešení: mohlo by se volit v relativně malých jednomandátových obvodech, což by mělo dobrý vliv na vztah senátora s místem, zastoupení regionů by bylo rovnocenné, nebo by také mohli být senátoři voleni krajskými zastupitelstvy. Ukázalo se ale, že Senát jako obhájce zájmů regionů, by nebyl většinou poslanecké komise podpořen.

Senát od počátku zásadně odmítali Sládkovi republikáni a většina sociálních demokratů. Ti společně s Levým blokem odmítali i koncepci Senátu z 6. schůze poslanecké komise 18. srpna 1992. Měla-li být Poslanecká sněmovna volena poměrným volebním systémem, musel být pro Senát použit volební systém jiný, nejspíše většinový. Každopádně měly být obě komory voleny přímo. Senátorů mělo být 99-100, měli se obměňovat po částech a být starší 40 let. Volební období mělo trvat 6-8 let. Senát měl být nerozpustitelný, vybavený zákonodárnou iniciativou a právem projednávat všechny zákony, s výjimkou zákona o státním rozpočtu. Senát mohl v určité lhůtě návrh zákona schválit, zamítnout nebo vrátit s pozměňovacími návrhy, konečné rozhodnutí náleželo Poslanecké sněmovně [Senat3].

Občanská demokratická aliance zase chtěla 50 až 150 členný Senát volený na 8 let většinovým volebním systémem v jednomandátových obvodech, přičemž každé 4 roky by se obměňovala polovina. V polovině září navrhla vládní komise zase 75 členný Senát volený na 6 let, který by se ale účastnil projednávání pouze některých otázek: přijetí ústavního zákona a usnesení o vypovězení války. Obě komory by pak projednávaly zákony upravující jejich vzájemné vztahy, prezidentské mezinárodní smlouvy, volební zákony a podmínky vzniku a rozsah nároků poslanců a senátorů. Omezení zákonodárné role Senátu bylo ale silně kritizováno poslaneckou komisí.

Řešení této otázky se stalo součástí rozsáhlejšího souboru problémů, u kterých bylo třeba dosáhnout kompromisu, aby byla nová Ústava vůbec přijata. A až v listopadu bylo Senátu přičteno oprávnění přijímat zákonodárná opatření, počet senátorů se ustálil na 81

s šestiletou délkou mandátu a parciálním obměňováním po dvou letech. Senát měl také volit polovinu soudců Ústavního soudu.

Námětů a návrhů Ústavy byla ještě celá řada. V jednom občanském podání dokonce měly být rozšířeny zákonné podmínky pasivního práva pro volby do Senátu o naměřením IQ nad 140.

4.2.2. Rozpaky v letech 1993 – 1996

Pokusy o ustavení Prozatímního senátu se v nově transformované Poslanecké sněmovně neselekaly s pochopením. Asi hlavním důvodem byla neochota poslanců dělit se o moc s poslanci Federálního shromáždění, a také nerozpustitelnost Sněmovny v období bez Prozatímního Senátu popř. Senátu. Proto byl návrh ústavního zákona na ustavení Prozatímního Senátu naposledy 25. února 1993 zamítnut.

Z úsporných důvodů a přílišné únavy voličů z častých voleb se volby do Senátu měly konat vždy v letech, kdy se volilo do Sněmovny. První termín připadal již na rok 1994, ale Poslanecká sněmovna nebyla schopná přijmout volební zákon. Ten byl přijat v roce 1995, takže se první volby do Senátu odsunuly na rok 1996.

Důkazem neustálého odporu k Senátu jsou i dva návrhy novel Ústavy, které byly podány ještě po volbách do Poslanecké Sněmovny v roce 1996, kdy už byl stanoven podzimní termín voleb senátních. Oba měly transformovat dvoukomorový Parlament ČR na jednokomorový.

4.2.3. První volby do Senátu

Přihlášku k registraci pro volby do Senátu mohou podávat politická hnutí a strany, jejich vzájemné koalice i nezávislí kandidáti, každý kandidát pouze v jednom volebním obvodu. Volby jsou většinou dvoukolové. Pokud v prvním kole nezíská žádný z kandidátů nadpoloviční většinu, postupují dva s nejvíce hlasy do kola druhého a zvolen je ten, který dostane více hlasů.

První kolo voleb proběhlo ve dnech 15. a 16. listopadu 1996, druhé o týden později. Termín voleb byl předmětem sporu mezi předsedou vlády, který prosazoval společné volby s volbami do Sněmovny, ty probíhaly na jaře, a prezidentem, který preferoval podzim. Prezident obhájil svůj názor odůvodněním, že komory by měly být co nejvíce odlišeny, proto by neměly vzejít z jedné nálady voličů.

První senátní volby překvapily především nízkou voličskou účastí. K prvnímu kolu se dostavilo 35% voličů, k druhému už jen 31%. A důvodů může být mnoho. Například hlavně lidé s nižším sociálním statutem nepředpokládají reálnou možnost jakkoli ovlivnit politiku. Lidé mohou být spokojeni s chodem věcí veřejných, proto nechtějí nic měnit, to ovšem není případ České republiky, kde výzkumy trvale vykazují vysoký podíl nespokojených občanů. Nebo mohou lidé pochybovat o významu orgánů, do kterých by měli volit, pro svůj život.

4.3. Politická role Senátu

4.3.1. Zákonodárná moc

V Ústavě je zakotvena dělba státní moci na tři funkce: zákonodárnou, výkonnou a soudní. Zákonodárná moc náleží v České republice Parlamentu, který je tvořen dvěma komorami, Poslaneckou sněmovnou a Senátem.

Návrhy zákonů se podávají Poslanecké sněmovně. Pokud Poslanecká sněmovna návrh zákona schválí, postoupí jej bez zbytečného odkladu Senátu. To neplatí pro zákon o státním rozpočtu. Senát může ve lhůtě 30 dnů návrh zákona schválit, nebo zamítnout, nebo vrátit Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, nebo se usnést, že se jím nebude zabývat, nebo se jím fakticky nezabývat. Nepřijme-li Senát žádné usnesení do 30 dnů od postoupení návrhu zákona, platí, že je návrh zákona přijat. [Senat3].

O zamítnutém návrhu zákona hlasuje znovu Poslanecká sněmovna. Potvrdí-li hlasy 101 poslanců návrh zákona ve znění postoupeném Senátu, platí, že je návrh zákona přijat. Jinak přijat není. O návrhu zákona vráceném s pozměňovacími návrhy hlasuje Poslanecká

sněmovna nejdříve ve znění schváleném Senátem. Není-li návrh zákona přijat v této podobě, hlasuje o něm ve znění postoupeném Senátu. Sněmovna tedy nemůže jednat o jednotlivých pozměňovacích návrzích Senátu. Hlasuje-li pro "přehlasování" pozměňovacích návrhů Senátu 101 poslanců, je návrh zákona přijat. Jinak není přijat žádný návrh zákona a zákonodárny proces neúspěšně končí [Senat3].

Hlavní role Senátu tedy spočívá v zákonodárném procesu. Otázkou je, zda se také aktivně účastní politického dění. V tomto ohledu je třeba zaměřit se spíše na samotné senátory a senátorské kluby.

4.3.2. Senátoři

Aktivní senátor by měl být hybatelem politického dění ve svém volebním obvodu. Pro některé voliče bývá často jedinou známou tváří ze světa „velké politiky“. Volič má díky většinovému systému šanci účinně ovlivnit, kdo bude jeho senátorem, proto k němu má mnohem blíže než třeba k poslancům.

V regionech vyvstala potřeba autoritativní komunikace s úřady, proto bylo v novém jednacím řádu Senátu zakotveno oprávnění požadovat informace a vysvětlení. Takže senátor občas vystupuje téměř jako regionální ombudsman. K této a zákonodárné roli senátora bychom měli přidat i roli komunikátora. Všechny tři jsou nepostradatelné, ale měly by být vyváženy, proto není v našich poměrech přípustné, aby „ombudsmanská agenda“ potlačila zákonodárnu činnost, pro kterou byl Senát zřízen.

Asi nejvíce u nás podceňovanou je role komunikátora, tedy toho, kdo informuje voliče o legislativních záměrech a návrzích a shromažďuje k nim jejich připomínky.

4.3.3. Senátorské kluby

Z právního hlediska nejsou senátorské kluby orgány Senátu a ani orgány politických stran. Mají nejasnou právní povahu, ale nezastupitelný význam, protože z větší části bývají

zvolení kandidáti politických stran. Podílejí se především na organizaci parlamentní práce a vytváření politické vůle.

Senátorské kluby se mohou podle zákona o jednacím řádu vytvářet podle politických stran nebo politických hnutí, které přihlásily senátory jako kandidáty do voleb, přičemž senátoři, kteří jsou kandidováni jednou stranou, mohou vytvořit pouze jeden klub. I nezávislí kandidáti a senátoři kandidovaní stranou nespĺňující podmínku potřebného počtu senátorů k založení klubu se mohou sdružovat v ostatních klubech.

4.4. Senátní volební obvody

Problematika vzniku senátních volebních obvodů je upravena zejména Ústavou České republiky a zákonem o volbách do Parlamentu České republiky.

Podle článku 16 odstavce 2 Ústavy ČR (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) má Senát 81 senátorů. Protože dle článku 18 Ústavy se volby do Senátu konají podle zásad většinového zastoupení (na rozdíl od voleb do Poslanecké sněmovny, kde platí zásada poměrného zastoupení), bylo stanoveno 81 senátních volebních obvodů.

Přípravu voleb koordinuje a dohled nad zabezpečováním úkolů nezbytných pro organizačně technické provádění voleb do Parlamentu České republiky vykonává Státní volební komise, vytvořená dle zákona č. 130/2000 Sb., jejímž předsedou je ministr vnitra.

4.4.1. Obecná ustanovení

Podle § 3 zákona č. 247/1995 Sb. probíhá hlasování do Parlamentu České republiky ve stálých volebních okrscích vytvořených podle § 8 zákona č. 152/1994 Sb., o volbách do zastupitelstev v obcích a o změně a doplnění některých dalších zákonů. Tam je stanoveno, že pro odevzdání hlasovacích lístků a pro sčítání hlasů se vytvářejí v každé obci stálé volební okrsky, které lze měnit pouze v případě podstatné změny počtu voličů nebo změny území. Tyto volební okrsky a volební místnost pro každý volební okrsek stanovuje obecní rada a

hlavním městě Praze a v územně členěných statutárních městech pak rada městské části nebo městského obvodu. Volební okrsky jsou vytvářeny tak, aby zahrnovaly přibližně 1000 voličů.

4.4.2. Územní vymezení senátních volebních obvodů

Územní vymezení volebních obvodů je uvedeno v příloze č. 3 zákona č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky. Ustanovením § 59 odstavec 2 uvedeného zákona určuje, že v případě, kdy počet obyvatel v některém volebním obvodu poklesne nebo se zvýší o 15% oproti průměrnému počtu obyvatel připadajících na jeden mandát v České republice, změní se území volebních obvodů. Změna se provádí pouze v letech, kdy jsou vyhlášeny volby do Senátu.

5. Aplikace gerrymanderingu

5.1. Stručný vývoj do analýzy zahrnutých politických stran

Do analýzy přerozdělování volebních obvodů jsem zahrnula pouze tři nejsilnější politické strany (ODS, ČSSD, KSČM) a 4KOALICI (KDU-ČSL, US-DEU, ODA), která existovala pouze v letech 1998-2002 a také sehrála významnou roli ve složení Senátu České republiky. ODS a 4KOALICE zastupují v analýze pravicové strany, ČSSD a KSČM strany levicové. V následujících odstavcích je uveden stručný vývoj těchto politických uskupení.

5.1.1. ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

Česká strana sociálně demokratická je v současné době nejstarší českou politickou stranou. Vznikla v roce 1878 jako Sociálně-demokratická strana československá v Rakousku. Za své historii se od ní oddělilo několik samostatných stran. V roce 1921 to byla Komunistická strana Československa (KSČ), se kterou byla ČSSD po komunistickém převratu v roce 1948 opět spojena. Řada představitelů sociální demokracie proto odešla do exilu. Až po 17. listopadu 1989 byly vytvořeny podmínky pro obnovu ČSSD na domácí půdě.

V prvních parlamentních volbách po roce 1989 nezískala strana jediný mandát. V letech 1990-1992 se strana profilovala jako moderní levicová strana bránící program demokratického sociálního státu proti liberalistickým koncepcím a usilovala o zachování společného československého státu. Ani ve volbách v roce 1992 nezaznamenala strana velký úspěch, i když už byla zastoupena v obou komorách Federálního shromáždění i v České národní radě. Skončila až na třetím místě za ODS (Občanská demokratická strana) a KSČ.

Po vzniku samostatné České republiky se Československá sociální demokracie stala Českou stranou sociálně demokratickou, která zaujímalá odmítavý postoj vůči pravici, ale i radikální levici reprezentované především Komunistickou stranou Čech a Moravy (KSČM). V parlamentních volbách v roce 1996 se stala ČSSD druhou nejsilnější stranou a podpořila menšinovou vládu ODS - ODA– KDU-ČSL a v roce 1998 ve volbách zvítězila a sestavila

menšinovou vládu. Její čtyřleté působení umožnila opoziční smlouva mezi ČSSD a ODS. O čtyři roky později ČSSD opět zvítězila ve volbách a sestavila vládu v koalici s KDU-ČSL.

5.1.2. KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) vznikla v roce 1921 jako Komunistická strana Československa (KSČ) oddělením marxistické levice od sociální demokracie. V letech 1948-1989 měla tato strana dominantní postavení na československé politické scéně. Po pádu komunismu v prosinci roku 1989 se konal mimořádný sjezd KSČ, který přijal Prohlášení občanům ČSSR, ve kterém se omluvil občanům za své chyby a omyly právě z let 1948-1989. Zároveň sjezd vytvořil územní organizaci komunistů v Čechách a na Moravě.

Z Komunistické strany Československa (KSČS) se v roce 1990 stala federace KSČM a KSS (Komunistická strana Slovenska). KSS se poté přeměnila na Stranu demokratickej ľavice a plně se osamostatnila ještě před rozdělením ČSFR. V roce 1992 vytvořila KSČM s menšinovým levicovým subjektem Demokratické levice koalici Levý blok. Později se od KSČM oddělily menší skupiny, které nesouhlasily s programem strany z prosince roku 1992. Tak vznikly Strana demokratické levice, Levý blok a Strana československých komunistů, které kromě poslední zmiňované nenašly dostatečnou podporu veřejnosti.

Programovým cílem KSČM je socialismus, tedy demokratická společnost svobodných, rovnoprávných občanů, společnost politicky a hospodářsky pluralitní, postavená na maximální občanské samosprávě, prosperující a sociálně spravedlivá, pečující o zachování a zlepšování životního prostředí, zabezpečující lidem důstojnou životní úroveň a prosazující bezpečnost a mír. KSČM pracuje na základě kolektivnosti jednání a rozhodování, samosprávných principů a široké vnitrostranické demokracie. Program KSČM vychází z marxistické teorie otevřené dialogu s mezinárodním komunistickým a levicovým hnutím, novým myšlenkám a poznatkům [KSČM].

5.1.3. ODS – Občanská demokratická strana

19. listopadu 1989 vzniklo Občanské fórum v Činoherním klubu během setkání tří stovek lidí z oficiálních i neoficiálních struktur, které se o dva roky později rozdělilo na

Občanské hnutí a Občanskou demokratickou stranu. Na ustavujícím kongresu v dubnu 1991 byla ODS definována jako demokratická pravicová strana s konzervativním programem.

V listopadu 1991 uzavřela ODS koaliční dohodu s Křesťanskou demokratickou stranou (KDS), a tak obě strany vstoupily společně do parlamentních voleb na jaře v roce 1992, kde zvítězily ve Sněmovně národů FS i ve Sněmovně lidu FS. Proto prezident republiky Václav Havel pověřil předsedu ODS Václava Klause sestavením koaliční vlády České republiky ODS – KDS – ODA – KDU-ČSL, která vládla v letech 1992-1996.

Dne 25. listopadu 1992 hlasovali všichni přítomní poslanci ODS ve FS pro zákon, podle kterého uplynutím 31. prosince 1992 zaniká ČSFR a jejími nástupnickými státy se stávají Česká republika a Slovenská republika [ODS].

18. března 1996 se ODS spojila s KDS, ke které měla od počátku své existence na české politické scéně nejblíže, a se kterou spolupracovala již v parlamentních volbách v roce 1992. V následujících volbách do Poslanecké sněmovny sice ODS získala nejvíce hlasů, ale kvůli ČSSD, které se podařilo akumulovat hlasy levicových voličů, ztratila parlamentní většinu pro původní vládní sestavu. Václav Klaus byl opět prezidentem pověřen sestavením tentokrát menšinové vlády ODS – ODA – KDU-ČSL. V prvních senátních volbách v roce 1996 získala ODS nejvíce mandátů (32) ze všech politických stran.

Na jaře roku 1997 na základě problémů s financováním strany vystoupily ODA a KDU-ČSL z koalice a vláda vzápětí podala demisi. Byla vytvořena „prozatímní“ polouřednická vláda, ODS nebyla přizvána k jejímu sestavení, proto přešla do opozice.

Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 1998 obsadila ODS až druhé místo za ČSSD s počtem 63 křesel, i to považovala za úspěch. V senátních volbách získala ODS 9 křesel z 27 možných a stejně tomu bylo i v následujících volbách do Senátu v roce 2000.

Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002 ODS opět skončila na druhém místě za ČSSD, získala ale jen 24,47% hlasů, což Výkonná rada označila za zřetelný neúspěch. ČSSD sestavila koaliční vládu s KDU-ČSL a US-DEU a ODS přešla do čisté opozice. Ve volbách do třetiny Senátu v roce 2002 získala ODS opět 9 křesel, což byl nejlepší výsledek ze všech účastníků a stala se tak nejsilnějším subjektem v Senátu v té době s 26 senátory.

V senátních volbách v roce 2004 dosáhla ODS historicky nejlepšího výsledku, získala 19 křesel a nyní v Senátu disponuje počtem 37 senátorů.

5.1.4. Strany 4KOALICE

5.1.4.1. KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

Československá strana lidová (ČSL) má své počátky v roce 1919, kdy vznikla sloučením křesťanskosociální a katolicko-národní strany. Až začátkem dubna roku 1992 došlo ke sloučení ČSL s hnutím „Křesťanská a demokratická unie“ (KDU) a název strany byl změněn na Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL). Nová strana se přiklonila k pravému středu politického spektra a svou politiku opřela o zásady křesťanské morálky a křesťanského humanismu.

V parlamentních volbách v roce 1992 získala strana pouhých 6% hlasů (15 poslanců), ale následně vytvořila pravicově orientovanou vládní koalici s ODS, Křesťanskodemokratickou stranou (KDS) a Občanskou demokratickou stranou (ODA). V témže roce podpořila pokojný proces rozdělení Československé federativní republiky.

V roce 1996 získala KDU-ČSL v parlamentních volbách 8% hlasů (18 poslanců), ale už neměla velký zájem o účast v menšinové vládě. Nakonec ve staronové koalici ODS – ODA – KDU-ČSL získala 4 resorty. Po podepsání memoranda s ODA o společném postupu ve volbách do Senátu získali jejich kandidáti 13 křesel. V listopadu roku 1997 vystoupila KDU-ČSL z koalice kvůli nejasnému finančnímu hospodaření ODS.

V roce 1998 získala strana 20 křesel ve sněmovně. Poté vytvořila čtyřkoalici s ODA, Demokratickou unií (DEU) a Unií svobody (US). V senátních volbách získalo mandát 14 lidovců. V roce 2002 se čtyřkoalice rozpadla.

Dnes je KDU-ČSL druhou nejpočetnější politickou stranou v České republice. Nejvíce stoupenců má na jižní Moravě a ve východních a jižních Čechách.

5.1.4.2. US-DEU – Unie svobody – Demokratická unie

Unie svobody (US) vznikla 17. ledna 1998 z ODS jako reakce na její vnitřní krizi. Do parlamentních voleb šla s pravicovým programem a slibem, že po volbách nevytvoří vládní koalici s ČSSD. Ta opravdu volby vyhrála, US získala 19 křesel. Po volbách podepsala US s ČSSD tzv. Opoziční smlouvu, která znamenala podporu menšinové levicové vlády pravicovou opoziční stranou, čímž se stíral rozdíl mezi opozicí a vládou.

Na tuto situaci US reagovala vytvořením čtyřkoalice s KDU-ČSL, ODA a DEU, která se účastnila voleb na všech úrovních. V roce 1998 a 2000 dokonce vyhrála senátní volby. 27. října 2001 došlo k integraci US a DEU. Po vnitřní krizi ve čtyřkoalici v lednu 2002 vystoupila z koalice ODA, což mělo za následek až čtvrté místo koalice v parlamentních volbách za ČSSD, ODS a KSČM.

US-DEU se stala nejmenší parlamentní stranou s 10 poslanci, i tak sestavila společnou vládu s vítězem voleb 2002 – ČSSD a obsadila tři ministerské posty.

5.1.4.3. ODA – Občanská demokratická aliance

Občanská demokratická aliance je politickou stranou registrovanou v České i Slovenské republice a její kořeny sahají do počátku 80. let, kdy probíhaly diskuse v prostředí Charty 77. V roce 1989 se do diskusí zapojili i odborníci z Ekonomického ústavu ČSAV a jejich společné názory na ekonomické, politické a sociální otázky vedly některé účastníky k myšlence založení samostatné politické strany. Ve svém počátku byla strana integrální součástí Občanského fóra.

V roce 1992 sestavila ODA společně s ODS, KDS a KDU-ČSL koaliční většinovou vládu, v roce 1996 pak s ODS a KDU-ČSL vládu menšinovou, která po roce podala demisi.

Od roku 1998 byla ODA součástí čtyřkoalice s US-DEU a KDU-ČSL, ale po vnitřní krizi v roce 2002 z koalice vystoupila. Dnes je opět stranou samostatnou.

5.2. Složení senátu

Tato analýza přerozdělování volebních obvodů je pouze pokusem, zda je v České republice možné gerrymandering využít. Proto jsem do ní zahrnula pouze tři po sobě jdoucí volební období, nikoliv všechna volební období od roku 1996 až do posledních voleb v roce 2004. Vybrala jsem první tři volební období, kdy se obměňovala už jen třetina senátorů, tedy volby z let 1998, 2000 a 2002. Uvedu složení senátu po prvních volbách v roce 1996, po roce 2002, protože toto složení odpovídá vstupním datům do analýzy, a nakonec pro úplnost i současné složení Senátu ČR.

5.2.1 Složení senátu po volbách v letech 1996, 2002 a 2004

Strana	Celý název strany	Rok voleb – počet zástupců		
		1996	2002	3004
ODS	Občanská demokratická strana	32	25	35
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická	24	10	6
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy	2	3	2
US	Unie svobody	0	5	4
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová	11	13	11
ODA	Občanská demokratická aliance	3	1	1
BEZPP	Bez politické příslušnosti	9	22	19
HNHRM	Hnutí nezávislých za harmonický rozvoj měst a obcí	0	1	1
SNK	Sdružení nezávislých	0	1	2

V případě volebního obvodu č.12 Strakonice, kde se volil senátor v roce 2002, jsem do analýzy zahrnula místo těchto voleb doplňovací volby hned z následujícího roku 2003, kdy byl zvolen místo kandidáta z ČSSD z roku 2002 nový kandidát ze strany KDU-ČSL.

5.3. Mohl být využit gerrymandering v ČR?

Jak jsem již v předchozích kapitolách uvedla, v České republice je rozdělení senátních volebních obvodů upraveno Ústavou České republiky. Není v rukou exekutivy, tedy vládnoucích stran, které by měly možnost hranice obvodů měnit ve svůj prospěch. Můžeme proto říci, že právě Ústava je hlavním prvkem bránícím jakémukoliv manipulování.

Za hlavní znaky prokazující manipulaci s volebními obvody lze považovat jejich nekompaktní tvar a nestejně rozdělení počtu voličů v obvodech. Po zhodnocení tvaru skutečných volebních obvodů na mapě, kterou jsem vytvořila za pomoci programu ArcMap (více o tvorbě map v kapitole 4.4. Postup a metody přerozdělování volebních obvodů), jsem dospěla k názoru, že v České republice gerrymandering využit skutečně nebyl. Tvary všech obvodů vypadají kompaktně. Pouze ve dvou případech není volební obvod ani souvislý. Jedná se o obvody č.55 Brno-venkov a č.10 Český Krumlov. Tento problém je způsoben volbou vstupní vrstvy volebních okrsků, ze kterých se obvody skládají, nikoliv Ústavou nebo jakoukoliv snahou o manipulaci s obvody.

Pokud zhodnotím rovnoměrné rozdělení voličů v obvodech, dojdu opět k závěru, že ani toto kritérium nebylo až na jednu výjimku porušeno. Tou výjimkou je volební obvod č.70 Ostrava-město, kde počet voličů nespadá do intervalu daného maximálně 15% rozdílem od průměrného počtu obyvatel připadajících na jeden mandát v České republice.

5.4. Postup a metody přerozdělování volebních obvodů

5.4.1. Vstupní data

Prvním krokem celé analýzy bylo zpracování vstupních dat, kterými byly počty hlasů, které ve vybraných volbách získaly analýzou uvažované politické strany a počty zaregistrovaných voličů v obvodech.. Tato data jsem získala z oficiálních výsledků voleb uvedených na internetových stránkách Českého statistického úřadu (www.volby.cz).

Druhým důležitým vstupem analýzy jsou geografická data distribuovaná společností ARCDATA PRAHA, s.r.o., konkrétně polygonová vrstva obcí, které se shodují s volebními

okrsky. Pouze v případě tří největších obcí České republiky – Praha, Ostrava a Brno, které obsahují vždy nejméně dva volební obvody, nejsou data dostatečně podrobná, proto nejsou tyto obce na výsledných mapách podrobněji děleny.

5.4.2. Algoritmus přerozdělování volebních obvodů

Zpracování dat jsem provedla manuálně pouze za pomoci programů Excel a ArcMap. Nejdříve jsem si v Excelu vytvořila pro každý volební obvod databázi zahrnující informaci o vítězství pravicových či levicových stran a počet voličů ve volebních okrscích. Tyto databáze jsem postupně propojila v programu ArcMap s geografickou vrstvou obcí ČR a získala tak vždy vrstvu pouze pro jeden volební obvod, která v atributové tabulce obsahovala jak původní data geografické vrstvy obcí ČR příslušející danému obvodu, tak data z databáze.

Následně jsem si v programu ArcMap vždy otevřela část takto vytvořených volebních obvodů, které sousedily, zobrazila jsem si ve volebních okrscích informace z atributových tabulek a přerozdělovala obvody podle následujících algoritmů. Jeden jsem použila při přerozdělování pro zvýhodnění pravicových stran a druhý pro zvýhodnění levicových stran. Nové sčítání hlasů a počtu voličů jsem opět prováděla v programu Excel, čímž vznikly databáze k novým obvodům, které jsem také propojila s geografickou vrstvou obcí ČR a získala tak tvar výsledných volebních obvodů.

5.4.2.1. Algoritmus zvýhodňující pravicové strany:

```

obvod[PocetObvodu]                0 ... vítězí pravice
                                    1 ... vítězí levice
okrsek[PocetObvodu][PocetOkrsku]  0 ... vítězí pravice
                                    1 ... vítězí levice
P[PocetObvodu]                    ... počet hlasů v obvodu pro pravici
L[PocetObvodu]                    ... počet hlasů v obvodu pro levici
B[PocetObvodu]                    ... rozdíl hlasů v obvodu  $B[i]=L[i]-P[i]$ 
Po[PocetObvodu][PocetOkrsku]    ... počet hlasů v okrsku pro pravici
Lo[PocetObvodu][PocetOkrsku]    ... počet hlasů v okrsku pro levici
V[PocetObvodu]                    ... počet voličů v obvodu
Vo[PocetObvodu][PocetOkrsku]    ... počet voličů v okrsku
Vmin= 88000
Vmax= 119000

pro i=1 do i=PocetObvodu dělej {

```

```

    pokud B[i]>0
        pak Obvod[i]=1           ... v obvodu vítězí levice
        jinak Obvod[i]=0 }      ... v obvodu vítězí pravice

pro i=1 do i=PocetObvodu dělej {
    pro j=1 do j=PocetOkrsku dělej {
        pokud Bo[i][j]>0
            pak Okrsek[i][j]=1   ...v okrsku vítězí levice
            jinak Okrsek[i][j]=0 }} ... v okrsku vítězí pravice
}



---


pro i=1 do i=PocetObvodu dělej {
    pokud Obvod[i]=1 pak {
        Prohozeni=true
        zatímco (B[i]>=0) & Prohozeni pak {
            Prohozeni=false
            najdi sousední obvod S0, kde B[S0]<-1000
            najdi okrsek K1 z S0, kde Okrsek[S0][K1]=0
            najdi okrsek K2 z B[i], kde Okrsek[B[i]][K2]=1
            pokud (x=(V[i]-Vo[B[i]][K2]+ Vo[S0][K1])>Vmin)&(x<Vmax) pak {
            pokud (y=(V[S0]-Vo[S0][K1]+ Vo[B[i]][K2])>Vmin)&(y<Vmax) pak {
                prohod' K1 a K2
                Prohozeni=true }}
        }
    }
}

```

5.4.2.2. Algoritmus zvýhodňující levicové strany:

obvod[PocetObvodu]	0 ... vítězí pravice
	1 ... vítězí levice
okrsek[PocetObvodu][PocetOkrsku]	0 ... vítězí pravice
	1 ... vítězí levice
P[PocetObvodu]	... počet hlasů v obvodu pro pravici
L[PocetObvodu]	... počet hlasů v obvodu pro levice
B[PocetObvodu]	... rozdíl hlasů v obvodu $B[i]=L[i]-P[i]$
P _o [PocetObvodu][PocetOkrsku]	... počet hlasů v okrsku pro pravici
L _o [PocetObvodu][PocetOkrsku]	... počet hlasů v okrsku pro levice
V[PocetObvodu]	... počet voličů v obvodu
V _o [PocetObvodu][PocetOkrsku]	... počet voličů v okrsku
V _{min} = 88000	
V _{max} = 119000	

```

pro i=1 do i=PocetObvodu dělej {
    pokud B[i]>0
        pak Obvod[i]=1           ... v obvodu vítězí levice
        jinak Obvod[i]=0 }      ... v obvodu vítězí pravice

pro i=1 do i=PocetObvodu dělej {
    pro j=1 do j=PocetOkrsku dělej {
        pokud Bo[i][j]>0
            pak Okrsek[i][j]=1   ...v okrsku vítězí levice
            jinak Okrsek[i][j]=0 }} ... v okrsku vítězí pravice
}

```

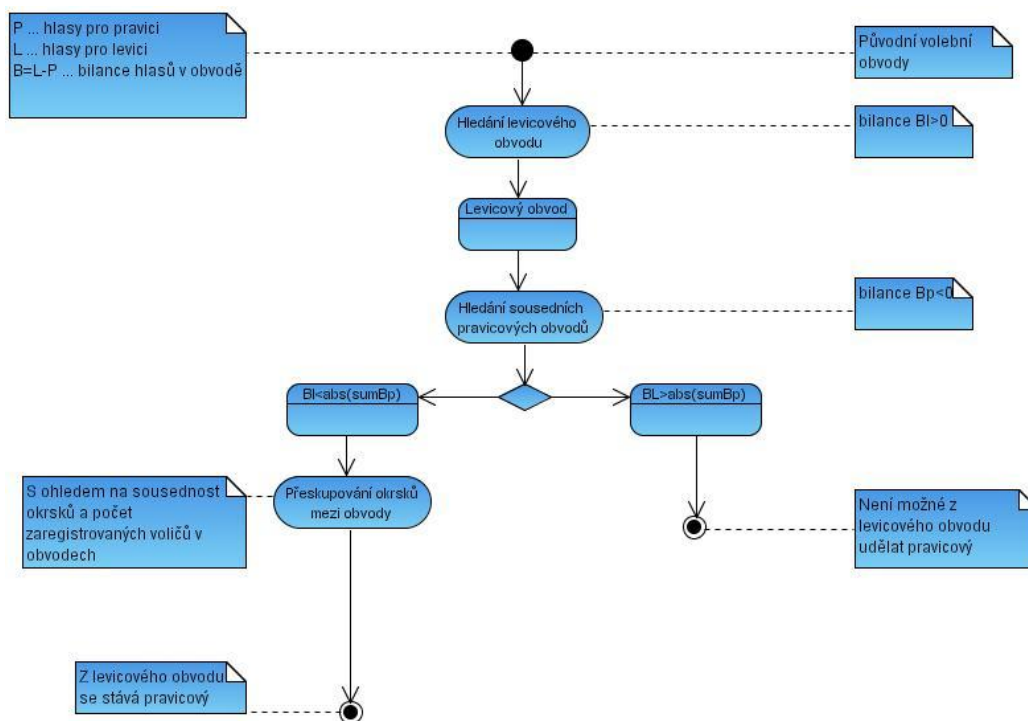
```

pro i=1 do i=PocetObvodu dělej {
  pokud Obvod[i]=1 pak {
    Prohozeni=false
    pokud najdeš sousední obvod S0, kde B[S0]<0 a (B[i]-abs(B[S0]))>1000
    pak {
      najdi okrsek K1 z S0, kde Okrsek[S0][K1]=0
      najdi okrsek K2 z B[i], kde Okrsek[B[i]][K2]=1
      pokud (x=(V[i]-Vo[B[i]][K2]+ Vo[S0][K1])>Vmin)&(x<Vmax) pak {
        pokud (y=(V[S0]-Vo[S0][K1]+ Vo[B[i]][K2])>Vmin)&(y<Vmax) pak {
          prohoď K1 a K2
          Prohozeni=true }}
      }
    dokud ((B[S0]≤0) & Prohozeni)
  }
}

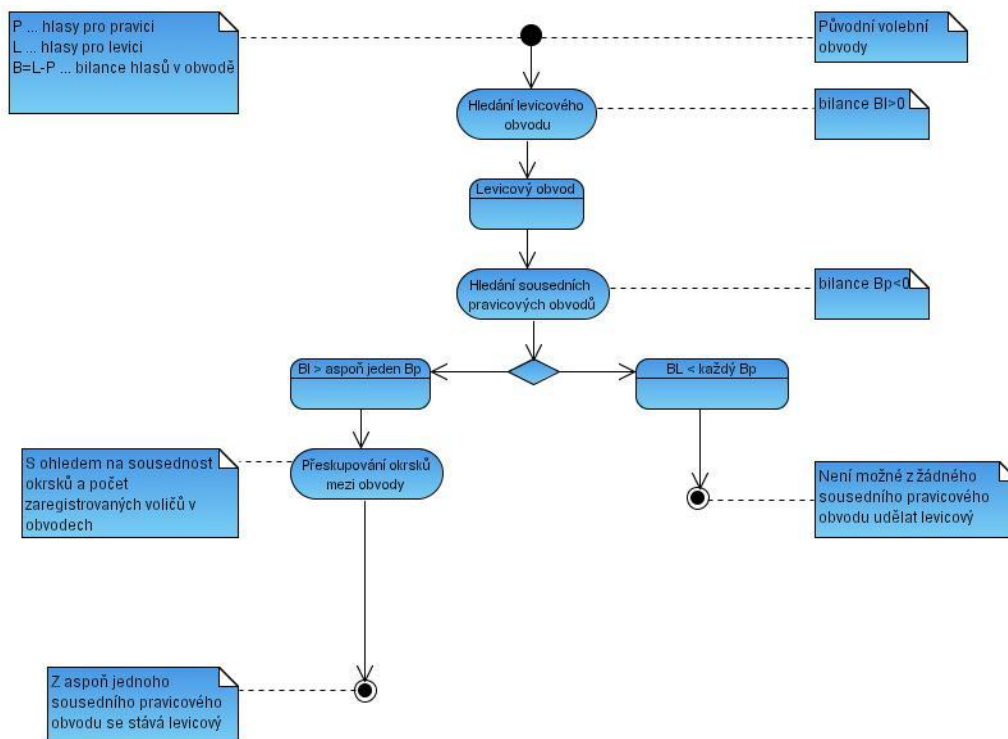
```

5.4.3. Vývojové diagramy

5.4.3.1. Vývojový diagram algoritmu zvýhodňujícího pravicové strany

5.4.3.2. Vývojový diagram algoritmu zvýhodňujícího levicové strany

5.4.4. Konzultace výsledků

Záměrem této práce bylo vyzkoušet, zda by bylo možné v České republice využít gerrymandering k manipulaci výsledků voleb do Senátu ČR. Výsledky prokázaly, že to možné je a především v případě přerozdělování obvodů za účelem zvýhodnění pravicových stran by to bylo i velmi účinné.

Pokud bychom tedy uvažovaly pouze do analýzy vybrané politické strany, vypadal by skutečný stav Senátu po volbách v roce 2002 tak, že by pravicové strany měly 57 mandátů a levicové strany 24 mandátů a pouze v jednom volebním obvodě (Ostrava-město, č.70) by počet zaregistrovaných voličů nespadal do intervalu daného Ústavou ČR.

Po přerozdělení volebních obvodů zvýhodňujícím vybrané pravicové politické strany by měly pravicové strany celých 76 mandátů a levicové pouze 24 mandátů, což je velmi dobrý výsledek. Pravicové strany by měly v Senátu naprostou převahu. Pouze v šesti

volebních obvodech se mi nepodařilo udržet počet zaregistrovaných voličů v intervalu daném Ústavou ČR. Volební obvod č.5 – Chomutov jsem přejmenovala na Kadaň.

Přerozdělování volebních obvodů zvýhodňující politické strany levicové už nebylo tak úspěšné, a to především z toho důvodu, že pro pravicové strany hlasovalo přibližně o 360 000 voličů více než pro strany levicové, měly proto značnou převahu. I tak se mi podařilo získat pro levicové strany 34 mandátů a na pravicové strany zbylo „jen“ 47 mandátů a výsledek považuji za uspokojivý. V sedmi volebních obvodech se mi nepodařilo udržet počet zaregistrovaných voličů v intervalu daném Ústavou ČR.

6. Vizualizace výsledků

6.1. SVG – Scalable Vector Graphics

6.1.1. Výhoda vektorových formátů

Grafické informace v počítačích je možné reprezentovat dvěma základními systémy:

- rastrovou grafikou
- vektorovou grafikou

V rastrové grafice je obraz reprezentován jako pravoúhlé pole jednotlivých elementů obrázku, které se nazývají pixely. Každý element je definován svou polohou a hodnotou, která udává jeho barvu. Takováto skupina elementů se nazývá bitmapa a bývá ukládána v komprimovaném stavu.

Ve vektorové grafice je obraz popsán jako skupina geometrických tvarů, které je možno lépe a snadněji tvarově i barevně měnit. Ačkoliv není tak populární jako rastrová grafika, má jednu výhodu, která ji dělá nenahraditelnou v mnoha aplikacích. Tou je možnost měnit měřítko bez ztráty kvality obrázku. Proto jsem právě vektorovou grafiku vybrala pro své tématické mapy, kde se změny měřítka často využívá. Konkrétně formát SVG.

6.1.2. Charakteristika SVG

V roce 1998 vytvořilo World Wide Web Consortium pracovní skupinu vyvíjející novou reprezentaci vektorové grafiky založené na XML (eXtensible Markup Language – značkovací jazyk umožňující si definovat vlastní značky), kterou je právě SVG. Protože je SVG založeno na XML, jsou všechny informace o obrázku ukládány jako prostý text s veškerými výhodami XML jako jsou transformace, interaktivita, platformní a softwarová nezávislost. V současnosti je k dispozici verze SVG 1.1, její specifikaci lze najít na adrese <http://www.w3.org/TR/SVG11>.

Ke zpracování SVG grafiky existuje celá řada různorodých aplikací. Na prvním místě jsou to především prohlížeče SVG, určené k samostatnému použití nebo k zobrazení SVG obsahu v internetových prohlížečích. (Adobe SVG Viewer, Mozilla) Dále to jsou specializované aplikace i odpovídající doplňky různých aplikací pro tvorbu obsahu, umožňující editaci SVG grafiky. (Adobe Illustrator, Corel Draw) Konečně jsou k dispozici i nejrůznější převodníky a serverové generátory pracující s uvedeným typem grafiky. (Adobe Graphics Server, Corel Smart Graphics Studio aj.).

Pro tvorbu a úpravu stačí ale jen některý z běžných textových editorů, protože SVG soubor je pouhý text. Pokud chce uživatel SVG soubory pouze prohlížet, postačí mu některý z prohlížečů pro zobrazení SVG obsahu nebo příslušný plug-in pro zobrazení SVG souborů v internetových prohlížečích.

Na začátku každého SVG souboru je uvedena informace o tom, že následující kód je považován za XML. Také je tam zapsána definice typu dokumentu, která určuje povolené značky a strukturu SVG dokumentu. Samotný kód je pak celý uzavřen do kořenového elementu <svg> a skládá se ze tří základních typů kreslených objektů:

- textů
- křivek
- cest

6.2. Zásady vytváření tematických map

6.2.1. Tematické mapy

Výsledky této práce prezentuji v podobě tematických map. Ty společně s obecně zeměpisnými a topografickými mapami tvoří základ kartografické produkce. Jsou to mapy, které na topografickém podkladě převzatém z nějaké podkladové nebo základní mapy mohou zobrazovat přírodní, socioekonomické nebo technické objekty a jevy.

Na tematických mapách se prezentují zejména netopografické objekty a jevy, které nebývá možné v realitě jednoznačně lokalizovat a zaměřit pomocí geodetických metod. Vstupní tematické informace, které jsou předmětem kartografického vyjadřování se dají získat mnoha způsoby, například šetřením v terénu, z výsledků statistických censů nebo z datových bází geoinformačních systémů.

Rozvoj informatiky byl významným impulsem pro rozvoj tematické kartografie. Odhaduje se, že až 80% tematických map vytvářených v současnosti pomocí počítačů, produkuje pracovníci mimo oblast geodézie, geografie a kartografie [Vev2001]. Proto bývá kvalita těchto map často nízká.

6.2.2. Kompozice mapy

Jedním z hlavních prvků správnosti mapy je její kompozice. Každá mapa musí mít pět základních kompozičních prvků:

- mapový list
- název – umístěn v horní části mapového listu; psán bezpatkovým písmem, velkými písmeny nebo kapitálkami; obsahuje prostorové a časové vymezení mapy
- měřítko
 - grafické – musí být uvedeno vždy (u klasických analogových map kvůli deformaci mapy)
 - číselné – u digitálních map může být interaktivní (při změně velikosti mapy se automaticky přepočítá)
- tiráž – obsahuje především jméno autora a vydavatele, také místo a rok vydání mapy
- legendu – vysvětluje obsah mapy.

Dále pak může mapa obsahovat nadstavbové kompoziční prvky, které zvyšují její informační hodnotu, ale i atraktivnost. Mohou to být grafy a tabulky, směrovka, logo vydavatele, seznamy, rejstříky, reklamní panely nebo nějaké další vedlejší mapy.

6.2.3. Barvy na mapách

6.2.3.1. Vnímání barev

Pro mapy je důležitý i správný výběr barev. Ten často rozhoduje o tom, jak bude výsledná mapa uživatelem přijata. O vnímání barvy člověkem obecně nerozhoduje barva samotná, ale různé fyzikální, fyziologické a psychologické aspekty. Jde o tzv. psychologii barev, jejímž zakladatelem je německý psycholog Max Luscher.

Mezi hlavní fyzikální aspekty patří spektrální složení dopadajícího světla a směr jeho dopadu, směr pohledu pozorovatele, kvalita jeho zraku nebo vlastnosti povrchu objektu. Člověk ale vnímá barvy i v závislosti na kulturním prostředí, národnosti, náboženství nebo věku.

Některé barvy mohou být vázané na konkrétní symboly. Každá vazba symbol – barva má svůj ustálený význam. Příkladem může být kříž – červený symbolizuje zdravotnictví, zelený lékárny, modrý veterinární službu a žlutý hygienickou službu.

6.2.3.2. Barevné stupnice používané v kartografii

V kartografii rozeznáváme dva základní druhy znázorňovaných jevů – kvalitativní a kvantitativní. Pro znázornění těchto jevů se využívají různé typy barevných stupnic. Zvláštním variantou kvalitativních i kvantitativních jevů je jev binární, kdy se posuzují pouze dvě hodnoty. To je případ této práce, kdy jsem posuzovala vítězství pravicových nebo levicových stran ve volebních obvodech.

Můžeme říci, že kvantitativní jevy se znázorňují pomocí jasů a sytosti barvy, protože barevné tóny nejsou v mozku člověka sekvenčně uspořádány, a kvalitativní jevy pomocí barevného tónu. U binárních jevů se často volí kombinace červené a modré barvy, v případě černobílé palety barev kombinace okrajových barev, černé a bílé. Pro mé tematické mapy je dvojice červená a modrá ideální, protože z psychologického hlediska mají lidé v České republice červenou barvu spojenou s komunismem, a tedy spíše s levou částí politického spektra, a modrou s ODS, tedy s pravou částí politického spektra.

6.3. Výsledné mapy

Výsledky analýzy jsou vizualizovány v podobě tematických map zhotovených ve vektorovém formátu SVG a dodržují veškeré náležitosti takovýchto map. Obsahují všech pět základních kompozičních prvků a zvolené barvy odpovídají nejčastěji používané dvojici (modrá a červená), která se u binárních jevů používá.

Vektorový formát SVG navíc umožňuje interaktivitu map, která je využita u www stránek, do kterých jsem mapy vložila. Odkazy fungují ve smyslu spojení „číslo volebního obvodu na mapě – informace o obvodě v tabulce“.

Mapy a tabulky s výsledky jsou vloženy na závěr práce v části 10. Přílohy.

6.4. Elektronické publikování

S nástupem informačních technologií dochází k postupné laicizaci kartografie, protože k vytváření map má dnes přístup každý, kdo se orientuje v prostředí Internetu. V celosvětové síti může uživatel získat jako podklad geodata nebo podkladové mapy, najde tam návody a postupy k tvorbě map, také potřebný software, a nakonec může své výsledky prostřednictvím Internetu prezentovat.

Úroveň takto publikovaných map stále roste. Nejdříve kartografové prostřednictvím Internetu prezentovali jednoduché statické mapy, později došlo k vylepšení v podobě interaktivních prvků pomocí tzv. obrázkových map (také klikací mapy). A dnes už si můžeme na Internetu prohlížet velmi atraktivní dynamické interaktivní mapy.

6.4.1. Stručná historie webu

World Wide Web (WWW) je jednou ze služeb Internetu, který je tvořen desítkami tisíc trvale spuštěných počítačů zapojených v sítích. Tyto počítače fungují buď jako servery, které služby poskytují, nebo jako klientské stroje, které jejich služby využívají. Veškeré služby Internetu můžeme zjednodušit na model: zaslání dat ke klientovi na jeho žádost. Data

mohou být uložena někde na pevném disku serveru nebo být programem na serveru teprve vytvářena.

První myšlenky webu vznikly v Evropě ve výzkumných laboratořích CERN ve Švýcarsku. Těch se ale záhy komerčně zmocnili Američané a začali jej dále vyvíjet v americkém Národním středisku pro superpočítačové aplikace (NCSA).

Základním principem webu je vytvoření klientského programu, který běží na počítači uživatele, říká se mu prohlížeč. Ten dekoduje úsporná data a instrukce zaslané serverem, sestaví z nich stránku jako ze stavebních cihel a tu zobrazí ve svém okně. Problémem je malá průchodnost přenosových kanálů Internetu, je nutné šetřit s objemem posílaných dat. To řeší právě prohlížeče. Přes Internet jsou zasílány pouze nezbytné stavební prvky, často ještě v komprimovaném tvaru, ze kterých prohlížeč sestaví výslednou stránku.

Druhým důležitým principem webu je existence odkazů, které mohou mířit na jakékoliv místo na Internetu. Oba tyto principy dokonale potvrzují nepsané zákony Internetu: nezávislost na platformě, operačním systému či jediné firmě, obrovskou pružnost a neustálý víceméně samovolný vývoj standardů [Hla2000]. Standardy webu vznikají „ad hoc“, tj. někdo zavede do praxe svou novou myšlenku, ta se zalíbí, začne být používána ostatními a později se stává standardem.

6.4.2. HTML – Hypertext Markup Language

Www stránka je na serveru reprezentována skupinou HTML souborů, ve kterých jsou návody, jak stránku sestavit. HTML je tedy jazyk pro popis stránky založený na standardu SGML (Standard Generalized Markup Language). Byl vytvořen v roce 1991 pracovníky výzkumných laboratoří CERN.

Jeho první specifikací byla verze HTML 2.0, ve které byly definovány základní prvky formátování a struktury dokumentu. Návrh další verze HTML 3.0 z roku 1995 nebyl pro svou složitost nikdy standardizován. Byla ale vybrána jeho podmnožina, která s dalšími rozšířeními tvořila verzi HTML 3.2. V roce 1997 vznikla verze HTML 4.0, na kterou v roce 1999 navázal jazyk XHTML 1.0, ten se přiklání ke XML.

Základní principy jazyka HTML jsou:

- je to vždy textový formát; na binární soubory jako jsou obrázky nebo animace je odkázáno,
- všechny příkazy jsou uzavřeny ve špičatých závorkách,
- příkazy jsou párové nebo nepárové; slouží k formátování elementu.

HTML je velmi tolerantní značkovací jazyk. Pokud je chyba v nějakém příkazu, prohlížeč jej při zobrazování vynechá. Počet příkazů jazyka HTML je poměrně velký, k vytvoření jednoduchých www stránek však stačí jen několik základních.

6.4.3. Webdesign kartografických www stránek

6.4.3.1. Základy webdesignu

Podstatou webdesignu není krása stránek, ale jejich přístupnost, použitelnost a dobrá informační struktura. Jeho hlavním problémem je stejné zobrazování stránky na všech typech monitorů a na všech používaných platformách.

Webová stránka má tři základní části:

- záhlaví – je to první věc, která uživatele upoutá, proto by mělo obsahovat titulek nebo třeba logo firmy
- tělo – obsahuje hlavní náplň stránky, tj. text, tabulky, obrázky nebo třeba mapy
- zápatí – mělo by informovat uživatele o datu vzniku a datu poslední aktualizace, a také obsahovat kontakt na autora nebo majitele.

Velmi důležité je rozmístění jednotlivých prvků stránky, jejich hierarchie a vzájemné vazby, tzv. layout www stránky. U stránek s kartografickým obsahem jsou nejdůležitějšími prvky titulek, mapový list, legenda, navigační prvky a nástroje pro práci s mapu (posouvání, změny velikosti, přepínání vrstev ...). Při umísťování těchto prvků je třeba dbát na to, že velké a výrazné prvky potlačují ostatní prvky ve svém okolí, proto se výrazné prvky obklopují velkým prostorem.

Pět základních principů webdesignu pro vytvoření správných stránek:

- vyváženost – nejspíše jí lze dosáhnout vytvořením symetrických stránek pomocí vycentrování všech prvků na stránce
- kontrast – podílí se na vytvoření celkové „nálady“ stránky
- zvýraznění – slouží k upoutání pozornosti uživatele, proto by se mělo používat střídavě, aby se nesnížila uživatelova orientace na stránce
- dynamika – měla by ztraktivnit stránky, narušit jejich strnulost
- jednota – většina prvků a principů na stránkách by měla být jednotná
- originalita – nové originální prvky napomáhají k snadnějšímu zapamatování.

6.4.3.2. Design kartografických stránek

Design map je založen především na správné kompozici a struktuře mapy. Bohužel právě ty bývají hlavním nedostatkem dnešních map publikovaných na různých médiích nebo www stránkách. Mnozí autoři si totiž neuvědomují, že tvorba digitálních map s sebou přináší nové problémy a požadavky.

Základem každé mapy jsou tři složky:

- estetická – je zajištěna grafikou a programátory a je z hlediska webdesignu nejdůležitější složkou
- technická – na té se podílí kartografové, i oni ovlivňují výběrem značkového klíče, barev a písma složku estetickou
- odborná – závisí na tématu mapy a je zajištěna příslušným odborníkem.

Kompozice mapy je dána rozmístěním základních a nadstavbových prvků. Závisí na účelu mapy, okruhu uživatelů mapy, kartografickém zobrazení, tvaru a velikosti území, na formátu mapového listu a na estetickém hledisku.

Vizuální vyjadřovací prostředky, které se hlavní měrou podílejí na designu mapy, se vybírají v závislosti na účelu a tématu mapy.

6.5. Www stránky

Pravidla a postupy uvedené v kapitole 6 jsem použila k prezentaci výsledných map v podobě www stránek. Jejich struktura není příliš složitá, proto jsou stránky přehledné a uživatel se v nich snadno orientuje.

Barevně jsou stránky laděné k mapám, aby působily jako celek vyváženě. Přílišná barevnost by mohla zhoršit orientaci na stránkách a působit spíše neesteticky.

Www stránky s příslušnými plug-iny pro zobrazení SVG grafiky v prohlížečích Internet Explorer a Mozilla jsou uloženy na příloženém CD.

7. Závěr

Ve shodě se zadáním jsem provedla analýzu přerozdělení senátních volebních obvodů v České republice, abych zvýhodnila nejdříve vybrané pravicové politické strany, a následně levicové politické strany metodou gerrymanderingu.

Výsledky přerozdělování jsou velmi uspokojivé. Zejména v případě zvýhodňování pravicových stran, kdy v naprosté většině volebních obvodů zvítězil pravicový kandidát. Bylo to možné především díky celkovému převažujícímu počtu hlasů voličů právě pro pravicové kandidáty. To naopak bylo nevýhodou u druhého přerozdělování, kdy se sice podařilo zvýšit počet volebních obvodů, kde vyhrál levicový kandidát, ale tyto obvody zůstaly i tak v menšině.

Výsledky jsem vizualizovala v podobě tematických map ve vektorovém formátu SVG, který umožňuje jejich interaktivitu. Tu jsem využila na [www stránkách](#), do kterých jsem mapy vložila.

8. Slovníček

fragmentace - rozpad, rozbití, dělení na kusy, dezintegrace

marginální - okrajový, mezní

proporční - úměrný

disproporční - neúměrný

populismus - úsilí o získání přízně bez ohledu na věc samu

exekutiva - výkonná moc, vláda

bikamerální - dvoukomorový

ombudsman - státní nezávislý pověřenec pro občanské záležitosti

9. Literatura

Knihy

[Cab2004] CABADA, L., KUBÁT, M. a kolektiv. *Úvod do studia politické vědy: 2.rozšířené a doplněné vydání*. Praha1, 2004. 2.vydání. ISBN: 80-86432-63-7.

[Hla2000] HLAVENKA, J., SEDLÁŘ, R., HOLČÍK, T. *Vytváříme WWW stránky*. Brno, 2000. 4. vydání. ISBN: 80-7226-293-9.

[Vev2001] VEVERKA, B. *Topografická a tematická kartografie*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1995. 2. vydání. ISBN: 80-01-01245-X.

[Čer2004] ČERBA, O. *Mapy na internetu: Přednášky z předmětu Počítačová kartografie; pracovní verze*. Plzeň, 2004.

[Eis2002] EISENBERG, J. D. *SVG Essentials*. O'Reilly, 2002. 1. Edition. ISBN: 0-596-00223-8

Internetové zdroje

[Arc] ARCDATA PRAHA, s.r.o. <http://www.arcdata.cz/>.

[ČSSD] Česká strana sociálně demokratická. <http://www.cssd.cz/>.

[Gerry] Wikipedia, The Free Encyclopedia. *Gerrymandering*
<http://en.wikipedia.org/wiki/Gerrymander>.

[Jank] JANKOVSKÝ, D. *Jak psát web*. <http://www.jakpsatweb.cz/>

[KDU-ČSL] KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová.
<http://www.kdu.cz/>

[Knih] Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna. *Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna*. <http://www.psp.cz/eknih/>.

[KSČM] Komunistická strana Čech a Moravy. <http://www.kscm.cz/index.asp>

[ODA] Občanská demokratická aliance. <http://www.oda.cz/>.

[ODS] Občanská demokratická strana. <http://www.ods.cz/>.

[Senat1] Senát Parlamentu České republiky. *Z historie Senátu ČSR - Druhé volební období 1925-1929* <http://www.senat.cz/zajimavosti/senat1r.html>.

[Senat2] Senát Parlamentu České republiky. *Senát Parlamentu České republiky v historickém a mezinárodním kontextu, Část třetí – Dvoukomorové parlamenty v naší minulosti*
<http://www.senat.cz/zajimavosti/sbornik/c3.html>.

[Senat3] Senát Parlamentu České republiky. *Senát Parlamentu České republiky v historickém a mezinárodním kontextu, Část čtvrtá – Senát v České republice*
<http://www.senat.cz/zajimavosti/sbornik/c4.html>.

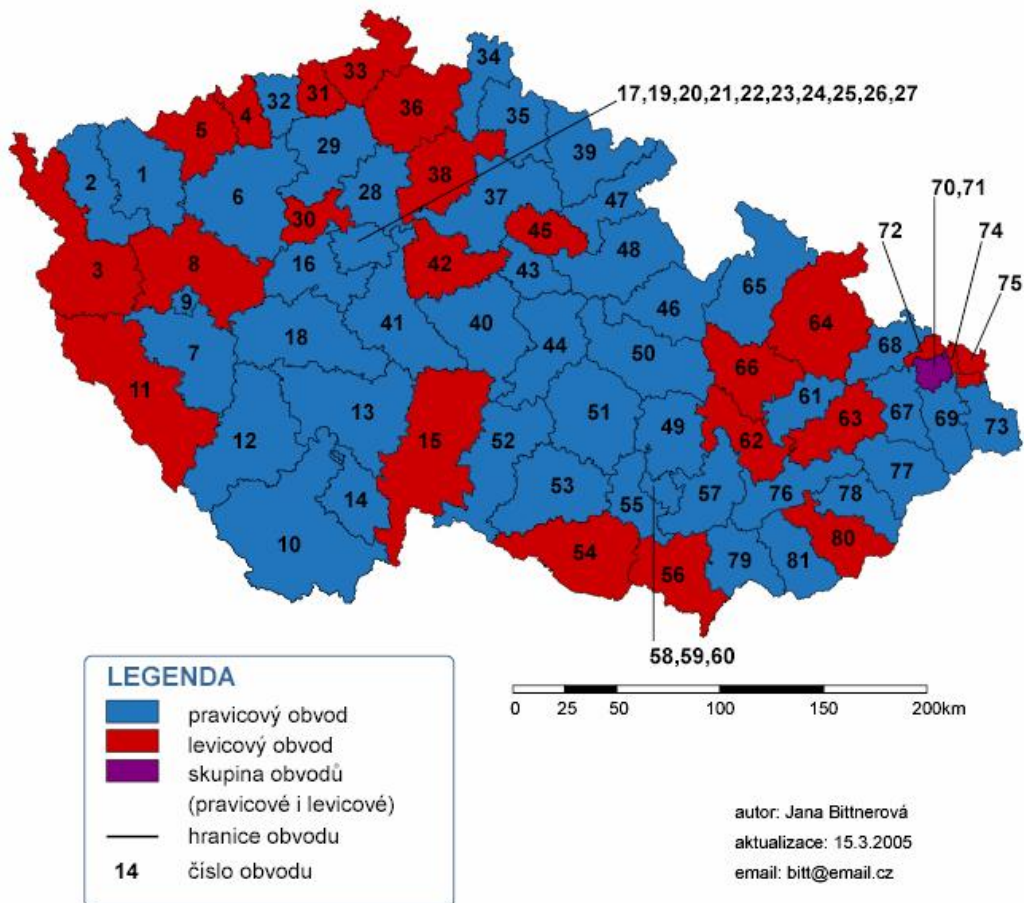
[Sbírka] Ministerstvo vnitra. *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv ČR*.
http://www.mvcr.cz/2003/rady/sbirka_rady.html.

[US-DEU] Unie svobody-Demokratická unie. <http://www.unie.cz/>.

[Volby] Český statistický úřad. *Výsledky voleb*. <http://www.volby.cz>.

10. Přílohy

Skutečné senátní volební obvody v ČR

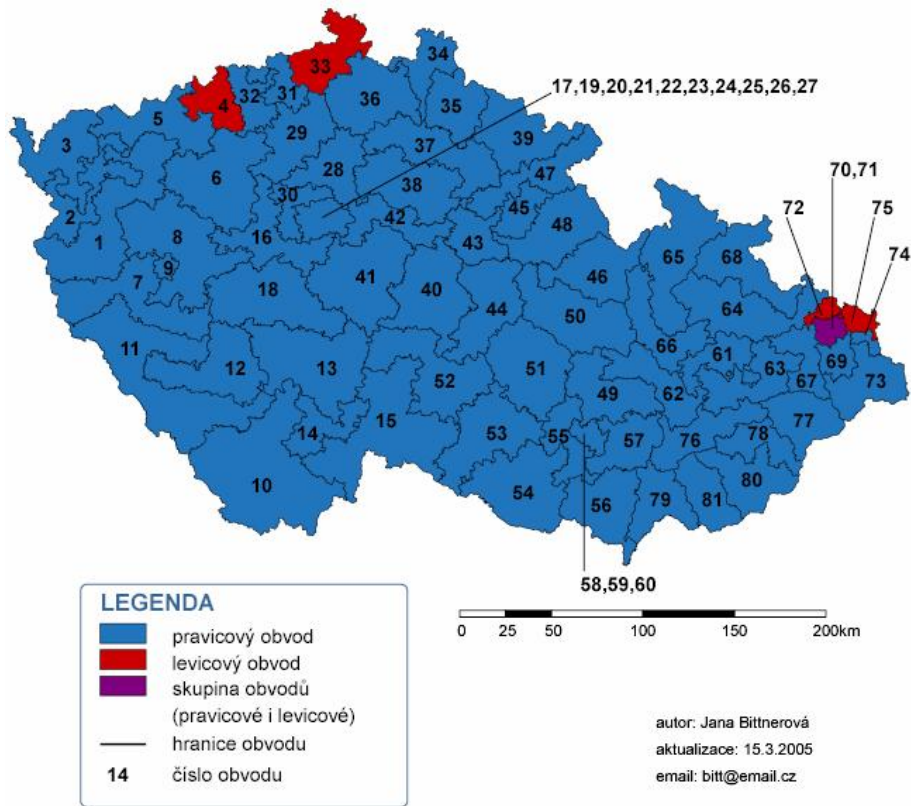

Obrázek 1. Mapa skutečných senátních volebních obvodů v České republice

bilance hlasů > 0 ... v obvodech vítězí levicové strany (červená barva) bilance hlasů < 0 ... v obvodech vítězí pravicové strany (modrá barva) překročen mezní interval počtu voličů ve volebním obvodu ... fialová barva							
obvod				obvod			
číslo	název	bilance hlasů	počet voličů	číslo	název	bilance hlasů	počet voličů
1	Karlovy Vary	-4 885	92 169	42	Kolín	3 212	107 056
2	Sokolov	-2 958	91 255	43	Pardubice	-7 734	111 028
3	Cheb	3 449	95 928	44	Chrudim	-15 272	110 641
4	Most	10 813	92 069	45	Hradec Králové	1 853	108 635
5	Chomutov	2 844	97 081	46	Ústí nad Orlicí	-17 102	97 335
6	Louny	-674	112 385	47	Náchod	-9 872	97 917
7	Plzeň-jih	-4 333	98 437	48	Rychnov nad Kněžnou	-4 027	98 629
8	Rokycany	1 814	102 132	49	Blansko	-6 787	99 069
9	Plzeň-město	-11 129	109 361	50	Svitavy	-5 666	97 256
10	Český Krumlov	-3 823	103 764	51	Žďár nad Sázavou	-5 202	97 507
11	Domažlice	3 367	101 909	52	Jihlava	-8 420	97 928
12	Strakonice	-5 752	109 760	53	Třebíč	-7 682	91 257
13	Tábor	-6 377	105 453	54	Znojmo	101	89 888
14	České Budějovice	-9 375	112 459	55	Brno-venkov	-4 545	93 080
15	Pelhřimov	2 119	108 437	56	Břeclav	504	98 278
16	Beroun	-15 978	101 544	57	Vyškov	-3 032	101 899
17	Praha 12	-8 615	98 257	58	Brno-město	-5 942	89 582
18	Příbram	-1 100	95 711	59	Brno-město	-5 532	91 132
19	Praha 11	-12 718	105 060	60	Brno-město	-4 793	108 815
20	Praha 4	-19 671	97 353	61	Olomouc1998	-3 912	107 340
21	Praha 5	-12 626	108 418	62	Prostějov	732	102 609
22	Praha 10	-17 151	101 958	63	Přerov	598	107 174
23	Praha 8	-5 130	95 192	64	Bruntál	3 127	92 223
24	Praha 9	-4 796	111 230	65	Šumperk	-3 587	100 015
25	Praha 6	-16 664	99 455	66	Olomouc2002	1 649	104 379
26	Praha 2	-12 516	97 832	67	Nový Jičín	-4 930	108 781
27	Praha 1	-6 204	97 833	68	Opava	-12 834	103 729
28	Mělník	-3 719	105 467	69	Frýdek-Místek2002	-3 141	109 903
29	Litoměřice	-4 340	112 332	70	Ostrava-město	-3 864	85 612
30	Kladno	4 285	113 517	71	Ostrava-město	672	95 157
31	Ústí nad Labem	1 433	93 046	72	Ostrava-město	894	99 494
32	Teplice	-1 622	100 733	73	Frýdek-Místek1998	-260	91 701
33	Děčín	2 260	105 025	74	Karviná2000	3 657	104 374
34	Liberec	-6 377	109 647	75	Karviná2002	2 021	89 133
35	Jablonec nad Nisou	-7 190	109 074	76	Kroměříž	-315	91 432
36	Česká Lípa	498	98 656	77	Vsetín	-7 352	105 856
37	Jičín	-9 427	100 732	78	Zlín2002	-3 927	107 859
38	Mladá Boleslav	4 558	110 379	79	Hodonín	-3 943	102 100
39	Trutnov	-3 861	101 376	80	Zlín2000	1 862	96 215
40	Kutná Hora	-525	90 386	81	Uherské Hradiště	-6 922	99 923
41	Benešov	-19 127	109 718				

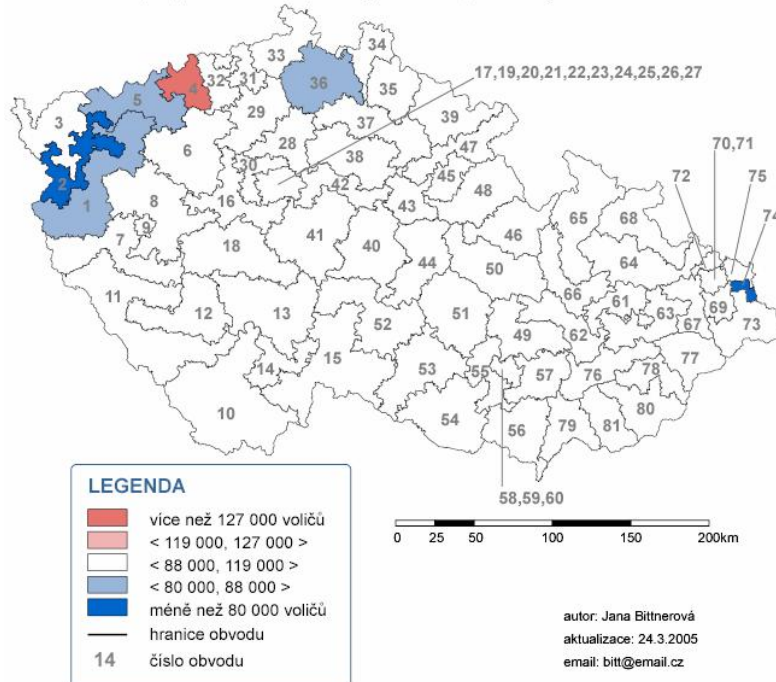
Tabulka 1. Bilance hlasů uvažovaných politických stran a počet voličů ve volebních obvodech po senátních volbách v roce 2002

Senátní volební obvody zvýhodňující pravice strany

Obrázek 2. Mapa volebních obvodů po pravickém přerozdělení

Počet voličů ve volebních obvodech po přerozdělení pro zvýhodnění pravických stran

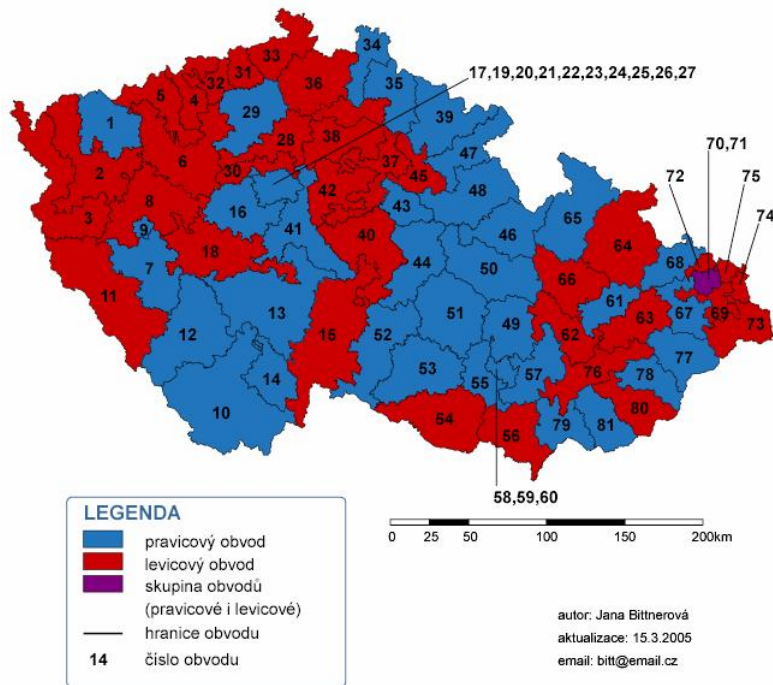

Obrázek 3. Mapa počtu voličů ve volebních obvodech po pravickém přerozdělení

bilance hlasů > 0 ... v obvode vítězí levicové strany (červená barva) bilance hlasů < 0 ... v obvode vítězí pravicové strany (modrá barva) překročen mezní interval počtu voličů ve volebním obvodu ... fialová barva změna názvu volebního obvodu ... zelená							
obvod				obvod			
číslo	název	bilance hlasů	počet voličů	číslo	název	bilance hlasů	počet voličů
1	Karlovy Vary	-2 741	85 303	42	Kolín	-4 027	109 521
2	Sokolov	-96	59 023	43	Pardubice	-7 449	117 458
3	Cheb	-382	108 762	44	Chrudim	-15 272	110 641
4	Most	12 549	129 408	45	Hradec Králové	-555	110 399
5	Kadaň (dříve Chomutov)	-314	84 044	46	Ústí nad Orlicí	-17 102	97 335
6	Louny	-441	93 901	47	Náchod	-8 286	89 353
7	Plzeň-jih	-879	99 594	48	Rychnov nad Kněžnou	-3 664	90 825
8	Rokycany	-919	111 940	49	Blansko	-4 788	88 258
9	Plzeň-město	-11 129	109 361	50	Svitavy	-5 666	97 256
10	Český Krumlov	-3 816	103 528	51	Žďár nad Sázavou	-5 037	95 569
11	Domažlice	-919	116 450	52	Jihlava	-5 454	104 873
12	Strakonice	-3 436	89 997	53	Třebíč	-7 636	90 419
13	Tábor	-6 377	104 943	54	Znojmo	-410	100 096
14	České Budějovice	-8 299	102 648	55	Brno-venkov	-4 572	90 075
15	Pelhřimov	-1 947	111 471	56	Břeclav	-684	99 226
16	Beroun	-10 384	97 330	57	Vyškov	-2 785	97 923
17	Praha 12	-8 615	98 257	58	Brno-město	-5 942	89 582
18	Příbram	-1 100	95 711	59	Brno-město	-5 532	91 132
19	Praha 11	-12 718	105 060	60	Brno-město	-4 793	108 815
20	Praha 4	-19 671	97 353	61	Olomouc1998	-3 610	117 514
21	Praha 5	-12 626	108 418	62	Prostějov	-954	111 015
22	Praha 10	-17 151	101 958	63	Přerov	-724	105 136
23	Praha 8	-5 130	95 192	64	Bruntál	-4 233	89 731
24	Praha 9	-4 796	111 230	65	Šumperk	-1 233	110 061
25	Praha 6	-16 664	99 455	66	Olomouc2002	-708	93 536
26	Praha 2	-12 516	97 832	67	Nový Jičín	-4 549	103 433
27	Praha 1	-6 204	97 833	68	Opava	-5 521	108 898
28	Mělník	-2 636	105 457	69	Frýdek-Místek2002	-1 823	90 170
29	Litoměřice	-4 396	106 421	70	Ostrava-město	-3 864	85 612
30	Kladno	-1 159	113 031	71	Ostrava-město	672	95 157
31	Ústí nad Labem	-157	106 468	72	Ostrava-město	894	99 494
32	Teplice	-101	92 497	73	Frýdek-Místek1998	-259	91 725
33	Děčín	2 557	110 372	74	Karviná2000	-244	42 241
34	Liberec	-5 563	115 005	75	Karviná2002	4 603	98 570
35	Jablonec nad Nisou	-5 074	118 832	76	Kroměříž	-315	91 477
36	Česká Lípa	-497	83 275	77	Vsetín	-6 897	101 446
37	Jičín	-5 858	90 639	78	Zlín2002	-412	116 572
38	Mladá Boleslav	-237	113 551	79	Hodonín	-3 028	103 779
39	Trutnov	-4 577	104 920	80	Zlín2000	-2 017	91 536
40	Kutná Hora	-892	90 107	81	Uherské Hradiště	-6 558	95 589
41	Benešov	-11 521	107 532				

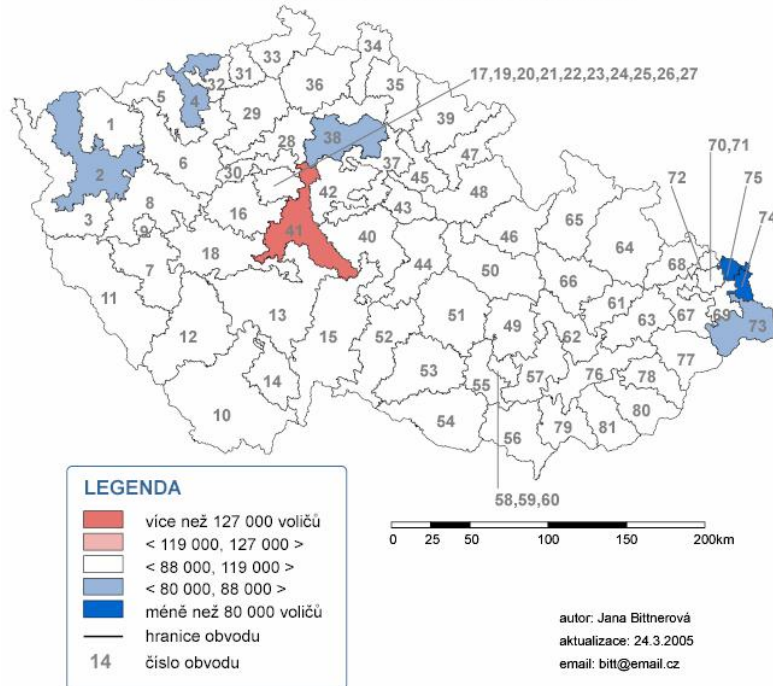
Tabulka 1. Výsledky pravicového přerozdělování

Senátní volební obvody zvýhodňující levicové strany

Obrázek 4. Mapa volebních obvodů po levicovém přerozdělení

Počet voličů ve volebních obvodech po přerozdělení pro zvýhodnění pravcových stran

Obrázek 5. Mapa počtu voličů ve volebních obvodech po levicovém přerozdělení

bilance hlasů > 0 ... v obvodě vítězí levice (červená barva) bilance hlasů < 0 ... v obvodě vítězí levice (modrá barva) překročen mezní interval počtu voličů ve volebním obvodě ... růžová barva							
obvod				obvod			
číslo	název	bilance hlasů	počet voličů	číslo	název	bilance hlasů	počet voličů
1	Karlovy Vary	-6 415	106 969	42	Kolín	463	109 467
2	Sokolov	953	84 952	43	Pardubice	-7 734	111 028
3	Cheb	1 168	89 701	44	Chrudim	-15 272	110 641
4	Most	7 843	87 074	45	Hradec Králové	754	105 007
5	Chomutov	2 016	88 653	46	Ústí nad Orlicí	-17 102	97 335
6	Louny	87	115 451	47	Náchod	-9 872	97 917
7	Plzeň-jih	-4 633	88 420	48	Rychnov nad Kněžnou	-4 027	98 429
8	Rokycany	690	91 474	49	Blansko	-6 787	99 069
9	Plzeň-město	-11 129	109 361	50	Svitavy	-5 666	97 256
10	Český Krumlov	-3 840	103 696	51	Žďár nad Sázavou	-5 242	98 181
11	Domažlice	3 367	101 909	52	Jihlava	-8 420	97 928
12	Strakonice	-5 723	109 360	53	Třebíč	-7 682	91 256
13	Tábor	-8 289	118 900	54	Znojmo	101	89 888
14	České Budějovice	-9 375	112 459	55	Brno-venkov	-4 545	93 080
15	Pelhřimov	1 235	110 273	56	Břeclav	504	98 278
16	Beroun	-16 420	110 572	57	Vyškov	-3 543	95 281
17	Praha 12	-8 615	98 257	58	Brno-město	-5 942	89 582
18	Příbram	1 005	93 150	59	Brno-město	-5 532	91 132
19	Praha 11	-12 718	105 060	60	Brno-město	-4 793	108 815
20	Praha 4	-19 671	97 353	61	Olomouc1998	-3 912	107 340
21	Praha 5	-12 626	108 418	62	Prostějov	732	102 609
22	Praha 10	-17 151	101 958	63	Přerov	598	107 174
23	Praha 8	-5 130	95 192	64	Bruntál	3 127	92 223
24	Praha 9	-4 796	111 230	65	Šumperk	-3 587	100 015
25	Praha 6	-16 664	99 455	66	Olomouc2002	1 648	104 637
26	Praha 2	-12 516	97 832	67	Nový Jičín	-5 703	105 517
27	Praha 1	-6 204	97 833	68	Opava	-12 834	103 729
28	Mělník	370	88 586	69	Frýdek-Místek2002	306	118 925
29	Litoměřice	-4 340	112 332	70	Ostrava-město	-3 864	85 612
30	Kladno	1 236	117 035	71	Ostrava-město	672	95 157
31	Ústí nad Labem	1 433	93 046	72	Ostrava-město	894	99 494
32	Teplice	1 406	91 579	73	Frýdek-Místek1998	60	81 561
33	Děčín	2 260	105 025	74	Karviná2000	96	78 144
34	Liberec	-6 377	109 647	75	Karviná2002	2 588	47 340
35	Jablonec nad Nisou	-7 863	112 589	76	Kroměříž	302	110 989
36	Česká Lípa	498	98 356	77	Vsetín	-7 352	105 856
37	Jičín	848	114 225	78	Zlín2002	-3 927	107 859
38	Mladá Boleslav	291	81 651	79	Hodonín	-4 049	89 206
39	Trutnov	-5 348	114 320	80	Zlín2000	1 862	95 915
40	Kutná Hora	359	88 550	81	Uherské Hradiště	-6 922	99 923
41	Benešov	-18 653	120 505				